

**BINNENLANDSE VEILIGHEIDSDIENST
JAARVERSLAG 1991**

Ministerie van Binnenlandse Zaken
Binnenlandse Veiligheidsdienst

INHOUDSOPGAVE

	pag.
DE BINNENLANDSE VEILIGHEIDSDIENST	9
TAKEN	9
STURING	9
MICIV	10
CVIN	10
PARLEMENTAIRE CONTROLE	11
DE BVD EN INTERNATIONALE VEILIGHEID	13
ZORG VOOR HET VOORTBESTAAN VAN DE DEMOCRATISCHE RECHTSORDE	17
BEINVLOEDING	17
TERRORISME	21
OVERIGE VORMEN VAN POLITIEK GEWELD	24
ZORG VOOR DE VEILIGHEID VAN DE STAAT	27
SPIONAGE	27
PROLIFERATIE	29
INTERVENTIES	30
SABOTAGE	31
ZORG VOOR DE INSTANDHOUDING VAN HET MAATSCHAPPELIJK LEVEN	33
VITALE BEDRIJVEN	33
COMPUTERCRIMINALITEIT	34
ZORG VOOR ANDERE GEWICHTIGE BELANGEN	37
ONTVREEMDING VAN HOOGWAARDIGE TECHNOLOGIE	37
VEILIGHEIDSONDERZOEKEN	39
SAMENWERKING EN RELATIES	43
SAMENWERKING NATIONAAL	43
SAMENWERKING INTERNATIONAAL	45
INFORMATIEVERSCHAFFING	49
VERZOEKEN IN HET KADER VAN DE WET OPENBAARHEID VAN BESTUUR	49
DE SCHONING VAN PERSOONSREGISTRATIES	50
HET PROJECT GESCHIEDSCHRIJVING BVD	51

KLACHTENBEHANDELING	52
COMMUNICATIEMIDDELEN TER ONDERSTEUNING VAN DE RELATIE MET INTERNE- EN EXTERNE DOELGROEPEN	52
MANAGEMENT EN ORGANISATIE	53
ORGANISATIE-ONTWIKKELING	53
PERSONELE GEVOLGEN VAN HET REORGANISATIEPROCES	54
HET DEPARTEMENT VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN DE BVD	54
VORMING EN OPLEIDING	55
MOBILITEIT	55
NIEUWBOUW	56
FINANCIEEL KADER	57
CONTROLE OP DE GEHEIME UITGAVEN	57
BIJLAGEN	59

VOORWOORD

Op 11 februari 1992 heb ik aan de Tweede Kamer de notitie "Ontwikkelingen op het gebied van de binnenlandse veiligheid" gezonden. Naast een beschrijving van de wettelijke taakopdracht en de algemene werkwijze van de Binnenlandse Veiligheidsdienst werd hierin een overzicht gegeven van tendensen, ontwikkelingen en risico's die voor de binnenlandse veiligheid de komende jaren relevant worden geacht.

In dit jaarverslag wordt een terugblik gegeven op de activiteiten van de BVD over het jaar 1991.

7

Zowel de notitie als dit jaarverslag komen voort uit mijn toezegging aan de Tweede Kamer van 13 maart 1991 om de Kamer periodiek en gestructureerd over de taken, werkwijze en activiteiten van de BVD te informeren. Samen met de beleidsvoornemens met betrekking tot de Dienst, zoals weergegeven in het algemeen gedeelte van de Memorie van Toelichting bij de jaarlijkse begroting van mijn departement, is dit Dienstjaarbericht de laatste schakel in de algemene rapportage over de BVD, aan de hand waarvan het parlement zich een oordeel kan vormen over mijn beleid terzake.

De controle op de BVD vindt in eerste instantie plaats door de vaste Commissie voor de inlichtingen- en veiligheidsdiensten van de Kamer. Deze Commissie heeft daarvoor een aantal operationele bijlagen bij dit verslag gekregen. Daarin zijn operationele gegevens opgenomen, waarvan openbaarmaking in ruimere kring dan in die van de vaste Commissie afbreuk zou kunnen doen aan de informatiepositie van de Dienst. De veiligheid van de staat zou daardoor kunnen worden geschaad.

Ik hoop evenwel dat dit jaarverslag, in combinatie met de eerder genoemde notitie, het verslag van de vaste Commissie en het aan de BVD gewijde gedeelte van de Memorie van Toelichting bij de begroting van het Ministerie van Binnenlandse Zaken, voldoende basis biedt om ook de openbare parlementaire controle naar behoren te kunnen verrichten.

De minister van Binnenlandse Zaken

Drs. C.I. Dales

DE BINNENLANDSE VEILIGHEIDSDIENST

Taken

De taak van de BVD is neergelegd in artikel 8 van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten en bestrijkt de volgende drie terreinen.

De Dienst heeft tot taak om gegevens te verzamelen over organisaties en personen die door de doelen die zij nastreven, of door hun activiteiten een potentieel gevaar vormen voor het voortbestaan van de democratische rechtsorde, de staatsveiligheid of voor andere gewichtige belangen van de staat.

9

Bij het bewaken van de democratische rechtsorde staat het waarborgen van het ongehinderd functioneren van het democratische besluitvormingsproces en de vrije uitoefening van grondwettelijk gegarandeerde vrijheden voorop. Voor wat betreft de staatsveiligheid en andere gewichtige belangen van de staat zijn de activiteiten van de Dienst geconcentreerd op handhaving van de soevereiniteit en de integriteit van de staat in zijn verhouding met andere staten. Hierbij staat voorop dat de staat zelf veilig moet zijn. Zonder adequate beveiliging tegen heimelijke of gewelddadige aantastingen van zijn rechtsmacht en integriteit kan geen staat effectief en autonoom functioneren. Daarnaast heeft de Dienst een taak bij de bescherming van die kennis en technologie, welke de regering voor onze economie van vitale betekenis acht.

Verder is aan de Dienst opgedragen om veiligheidsonderzoeken te verrichten. De vervulling van zogenaamde vertrouwensfuncties bij de overheid en van een aantal functies bij het bedrijfsleven biedt de mogelijkheid de veiligheid of andere gewichtige belangen van de staat te schaden. Het verrichten van onderzoeken naar de achtergrond van sollicitanten voor deze functies heeft als doel dit risico zo klein mogelijk te houden.

Tot slot heeft de Dienst een beveiligingsbevorderende taak. Het gaat dan allereerst om de beveiliging van zogenaamde gerubriceerde gegevens, die in het belang van de staat geheim moeten worden gehouden. Ook adviseert de BVD over de beveiliging van die onderdelen van de overheidsdienst en van het bedrijfsleven, die van vitaal belang worden geacht voor het functioneren van onze samenleving.

Sturing

De leiding van de Binnenlandse Veiligheidsdienst berust bij de minister van Binnenlandse Zaken. Tussen de minister, als politiek eerst verantwoordelijke voor de Dienst, en het hoofd van de BVD is wekelijks contact over lopende

zaken. Indien noodzakelijk, vindt ook tussentijds overleg met de Dienstleiding plaats.

MICIV

10

De Ministeriële Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (MICIV) bepaalt het algemene beleid op inlichtingen- en veiligheidsgebied en de coördinatie van de betrokken diensten. Deze Commissie bestaat uit de ministers van Buitenlandse Zaken, Justitie, Binnenlandse Zaken, Defensie, Financiën en Economische Zaken, alsmede de voorzitter van het Comité Verenigde Inlichtingendiensten Nederland (CVIN), de hoofden van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten en een hoofdamtenaar van elk van de genoemde ministeries. De Minister-president is voorzitter van de commissie.

In 1991 kwam de MICIV eenmaal bijeen. Aan de orde waren de consequenties van de ontwikkelingen in Midden- en Oost-Europa voor het werk van de Nederlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Besloten werd tot een afslanking van de Inlichtingendienst Buitenland (IDB). De commissie kwam overeen dat het deel van de taken van de IDB dat binnen zijn wettelijke taakstelling viel, bij de BVD ondergebracht zou worden. Inmiddels is gebleken dat het hier taken betreft op het gebied van het voorkomen van proliferatie en het onderkennen van het complex van criminele- en op interventie gerichte Surinaamse activiteiten met een uitstraling naar Nederland, de Nederlandse Antillen en Aruba. Tevens zal de BVD zorgdragen voor de beantwoording van ad-hoc vragen van het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

CVIN

In het Comité Verenigde Inlichtingendiensten Nederland (CVIN) wordt de uitvoering van de werkzaamheden van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten gecoördineerd. Het Comité bestaat uit de Coördinator tevens Secretaris-generaal van het Ministerie van Algemene Zaken, de hoofden van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (BVD, IDB en MID) en een vertegenwoordiger van het departement van Buitenlandse Zaken. Samen met vertegenwoordigers van de ministers van Justitie, Financiën, Economische Zaken en Defensie vindt hier de ambtelijke voorbereiding van de MICIV plaats.

Het CVIN kwam in de verslagperiode vijftien keer bijeen. Tijdens de vergaderingen is intensief aandacht besteed aan de gevolgen voor de veiligheid van Nederland die uitgingen van de Golfcrisis, ontwikkelingen in Midden- en Oost-Europa en Joegoslavië, de dreiging van terrorisme en Chinese inlichtingenactiviteiten. Ook bereidde het CVIN de onder **MICIV** genoemde vergadering van de MICIV voor.

Parlementaire controle

De regering heeft op basis van artikel 68 van de Grondwet de plicht het parlement en individuele kamerleden alle door hen gewenste inlichtingen te geven waarvan het verstrekken niet in strijd is met het belang van de staat. Het werk van de BVD brengt met zich mee dat niet altijd over alle aspecten in het openbaar mededeling kan worden gedaan. Met het oog hierop heeft de Tweede Kamer de vaste Commissie voor de inlichtingen- en veiligheidsdiensten ingesteld. In de beslotenheid van deze commissie legt de minister van Binnenlandse Zaken verantwoording af over alle zaken rond de BVD. De commissie kan daarbij beschikken over alle gegevens - inclusief operationele gegevens - die zij voor haar controlerende taak nodig heeft.

Het bestaan van deze Commissie heeft het mogelijk gemaakt dat tot op heden geen inlichtingen behoeften te worden geweigerd omdat het verstrekken ervan in strijd zou zijn met het belang van de staat.

11

De vaste Commissie voor de inlichtingen- en veiligheidsdiensten overlegde in de verslagperiode in totaal zeven maal met de minister van Binnenlandse Zaken over de Dienst. Daarbij kwamen in het bijzonder aan de orde: de schoning van de BVD-archieven, de Golf-oorlog, Suriname, de zaak van een Filippijnse asielzoeker en gepleegde aanslagen.

De commissie heeft op 11 december 1991 van haar werkzaamheden aan de Kamer verslag gedaan.¹

Behalve in het contact met de vaste Commissie legde de minister in 1991 ook verschillende malen op andere wijze verantwoording af aan het parlement.

In de memorie van toelichting bij de rijksbegroting 1992 is een afzonderlijke toelichting gegeven op de BVD.²

Verder sprak de Tweede Kamer naar aanleiding van het verslag van de vaste Commissie op 14 maart 1991 plenair uitgebreid en diepgaand over de taken van de BVD en de organisatie van de controle op de Dienst.

Daarnaast was de BVD op een aantal andere momenten onderwerp van besprekingen van de Kamer. De vaste Commissies voor Buitenlandse Zaken, voor Justitie en voor de Politie spraken op 12 september 1991 tijdens een besloten bijeenkomst met de ministers van Binnenlandse Zaken, van Justitie en van Buitenlandse Zaken over de drugslijnen en infiltraties vanuit Suriname. Op 17 oktober 1991 discussieerden de vaste Commissies voor Justitie en voor de

¹ Tweede-Kamerstuk 22 463 nr. 1 dd. 11 december 1991. Voor een volledige lijst van de Kamerstukken waarnaar in dit jaarverslag is verwezen, zie bijlage nr. 1 "Kamerstukken c.a. inzake de BVD 1991".

² Zie bijlage 1

Politie vervolgens in het openbaar met de ministers van Justitie en van Binnenlandse Zaken over hetzelfde onderwerp.

In 1991 stelde het parlement ook zes maal mondelinge en tien maal schriftelijke vragen over de BVD. De vragen betroffen onder meer de veronderstelde samenwerking tussen de Dienst en voormalige nazi's en collaborateurs, eventuele relaties BVD/Jungle commando Suriname, en BVD/PID-activiteiten in relatie tot asielzoekers.

DE BVD EN INTERNATIONALE VEILIGHEID

De belangrijkste ontwikkelingen in de wereld met een directe betekenis voor het werk van de BVD waren in 1991: de Golfoorlog, het wegvallen van de tegenstellingen tussen Oost en West en de reeks turbulenties op de Balkan, in Oost-Europa en op verschillende plaatsen in Azië en Afrika. Elk had op ons land uitstralingseffecten die ook de veiligheidszorg beïnvloedden. Nederland was er nog eens extra bij betrokken omdat het in het afgelopen jaar behoorde tot de drie landen die de Europese Gemeenschap vertegenwoordigden. Het eerste halfjaar fungeerde ons land als lid, het tweede halfjaar als voorzitter van deze "troika". Het werd in die hoedanigheid in een vooruitgeschoven positie met de internationale vredes- en veiligheidsproblematiek geconfronteerd.

13

Golfoorlog

Al in januari liep de crisis, die was ontstaan als gevolg van de Iraakse annexatie van Koeweit, uit op een oorlog tussen een internationale coalitiemacht en de legers van Saddam Hoessein. De veiligheidsdiensten van alle bij de coalitie betrokken landen, waaronder Nederland, kregen gedurende het conflict te maken met een verhoogde dreiging van sabotage en terreurdaden. Activisten en moslimgemeenschappen in die landen werden, direct vanuit Bagdad en door met Irak sympathiserende fundamentalistische voorlieden tot het plegen van dergelijke daden opgeroepen. De tijdelijke stijging van het aantal aanslagen betrof uiteindelijk een gering aantal landen, voornamelijk in de directe omgeving van het conflictgebied.

In de nasleep van de oorlog ontstonden de eerste aanzetten tot diplomatiek overleg over de Palestijnse kwestie, hetgeen niet verhinderde dat het Midden-Oosten een voedingsbodem voor onberekenbaar politiek geweld is gebleven.

Verdwijning Oost-West tegenstelling

Wat sedert 1985 door Sovjetleider Gorbatsjov op gang was gebracht als een proces waarbij het roer op binnenlands en buitenlands politiek terrein radicaal diende te worden omgegooid, mondde uit in diepgaande wijzigingen van de internationale veiligheidssituatie. Na de Duitse eenwording van 1990, resulteerde de ommekeer op 31 maart in de ontbinding van het Warschaupact. Daarmee kwam er definitief ruimte voor een geheel onafhankelijke koers van de vroegere Oostbloklanden. De Sovjet-Unie verloor sterk aan betekenis als wereldmacht, als bron van militaire of ideologische dreigingen voor Westerse democratieën en daarmee ook als zeer belangrijk aandachtsveld voor de BVD.

Het uitgeholde centrale gezag in Moskou rekende af met het communisme en verbrokkelde, terwijl de verzelfstandiging van de deelrepublieken in hoog tempo voortging. De Unie werd vervolgens in augustus geconfronteerd met een

reactionaire staatsgreep, waardoor de omwenteling in een extra stroomversnelling raakte. De meeste republieken bereikten daarna een nieuwe "eenheid" in het Gemenebest van Onafhankelijke Staten (GOS).

In de verhouding tussen Oost-Europa en de Verenigde Staten en West-Europa nam de polarisatie drastisch af. De algemene verbetering van het internationaal klimaat was ook bevorderlijk voor de wil tot wapenbeheersing. De ideologische onverzoenlijkheid die het staatsocialisme had gekenmerkt, maakte plaats voor een streven naar toenadering en samenwerking. Een streven dat zich ook uitstrekt tot inlichtingen- en veiligheidswerk, bijvoorbeeld op terreinen als internationaal terrorisme en georganiseerde misdaad. Wel bleef met name het GOS gedurende het verslagjaar in gebreke bij het ontmantelen van wat onder vorige regimes aan geheime middelen placht te worden ingezet.

14

Instabiliteit

De ingrijpend veranderde machtsverhoudingen hebben een instabiele situatie teweeggebracht. Die wakkerde op diverse plaatsen nationalistische sentimenten aan, terwijl ook oude etnische tegenstellingen weer tot leven kwamen. In de loop van het jaar vonden gewelddadige uitbarstingen plaats in een aantal Euraziatische, voormalige Sovjetrepublieken. Ook op de Balkan ontstonden ernstige crises die leidden tot een burgeroorlog in Joegoslavië en vervolgens tot de afscheiding van Slovenië en Kroatië.

Sociale en politieke ontwikkelingen in het Midden-Oosten en Noord-Afrika werkten polarisatie en onrust in de hand. Zij accentueerden de stijgende invloed van radicaal islamitisch-fundamentalisme en hielden migratiebewegingen in de richting van West-Europa in stand.

Door de toename in West-Europa van het aantal vluchtelingen en migranten uit instabiele gebieden werd de kans op rechtstreekse betrokkenheid van allochtone gemeenschappen bij gebeurtenissen aan het thuisfront vergroot. Negatieve uitstralingseffecten op die gemeenschappen tekenden zich af, in de vorm van toenemende spanningen - bijvoorbeeld tussen meer en minder radicalen onder (Turkse) Koerden en "Joegoslaven" - , onderlinge wrijving - o.a. tussen voor- en tegenstanders van Saddam Hoessein - en verhoogde kwetsbaarheid voor inmenging of intimidatie van de kant van het moederland - met name Surinamers vanuit Paramaribo, maar ook pro-Iraanse radicale fundamentalisten vanuit Iran. Vooral in ons omringende landen stuitten vreemdelingen ook steeds vaker op heftige afweerreacties vanuit hun omgeving.

Een en ander noopte de BVD tot extra alertheid op veiligheidsdreigingen in verband met de hiervoor gesignaleerde ontwikkelingen, zoals gevaren van nationalistisch terrorisme, gewelddadig activisme, ongewenste beïnvloeding en interventie. Voor ernstige gewelddadige gevolgen van de geschetste ontwikkelingen bleef Nederland in 1991 gespaard. Helaas konden enkele

aanslagen door politieke activisten niet worden voorkomen. Ook viel er een toename te constateren van intimidatie-incidenten jegens allochtonen. Hoewel deze intimidatiepogingen vooralsnog niet systematisch lijken te zijn georganiseerd, worden de ontwikkelingen in de gaten gehouden. Verwezen moge worden naar **Extreem rechts**.

ZORG VOOR HET VOORTBESTAAN VAN DE DEMOCRATISCHE RECHTSORDE

De zorg voor het voortbestaan van de democratische rechtsorde houdt voor de BVD in: het onderkennen van en het bevorderen van maatregelen ter beveiliging tegen:

- a. de heimelijke ontregeling of manipulatie van de politieke besluitvorming of de uitvoering daarvan;
- b. pogingen om politieke doelen te realiseren met geweld of de dreiging met geweld;
- c. aantastingen van grondwettelijke rechten en vrijheden van personen in ons land.

In 1991 kwam de Dienst in actie tegen concrete bedreigingen in de vorm van beïnvloeding, terrorisme en geweld jegens en tussen minderheden in ons land.

17

BEINVLOEDING

Extreem links

Het echec van het communisme als staatsideologie had uiteraard ook consequenties voor de toch al uitgedunde kring van orthodoxe marxisten-leninisten in Nederland. De politiek georganiseerden onder hen hebben zich inmiddels hoofdzakelijk geschaard onder de Verenigde Communisten van Nederland (VCN) en de trotskisten van de Socialistische Arbeiderspartij (SAP). De aandacht van de Dienst kon in verband hiermee tot een minimum worden teruggebracht en bleef uiteraard beperkt tot organisaties en personen die blijkens hun doelstellingen of gedrag duidelijk ondemocratisch zijn.

Extreem rechts

Georganiseerd extreem-rechts beschikt in Nederland over een aanhang van naar schatting enkele honderden personen. Daarvan bezoeken er enige tientallen min of meer regelmatig vergaderingen en bijeenkomsten, of zijn anderszins politiek actief.

Een ruime meerderheid heeft politiek onderdak gevonden bij de Centrum Democraten (CD) of de Centrum Partij '86 (CP'86). Een uiterst militante groepering van extreem-rechtse signatuur is de Nederlandse tak van het neo-nazistische Duitse Aktionsfront Nationaler Sozialisten / Nationaler Aktivisten (ANS). Kernen van de overigens niet erg grote, voornamelijk jeugdige aanhang bevinden zich vooral in het noorden van het land en in de omgeving van de steden Den Haag en Breda. Verder is een aantal kleinere verbanden actief, zoals het gezelschap rond NSB-weduwe F. Rost van Tonningen-Heubel, de lezerskring van het Informatieblad van de "Stichting tot steun aan en toezicht op

de Nederlandse Volks Unie", de "Viking-jeugd", leden van het geschiedkundig genootschap "De Wende" en de Nederlandse afdeling van de Northern League. Bij de meeste bestaat de aanhang uit voornamelijk oudere nationaal-socialisten. Hun streven is vooral gericht op behoud van het fascistisch gedachtengoed uit de jaren '30 en '40.

18 Gelijktijdig met de groeiende maatschappelijke aandacht voor vluchtelingen- en asielproblematiek nam vooral in ons omringende landen het tegen allochtonen gerichte geweld uit rechtse hoek het afgelopen jaar duidelijk toe. Om die reden heeft de BVD de vinger aan de pols gehouden om te zien in hoeverre ook de activiteiten en opvattingen van Nederlandse groeperingen een ongewenste polarisatie en daardoor een klimaat voor discriminatie van- en geweld tegen minderheden bevorderden.

Rechtsextremisme stond eveneens op de agenda van het jaarlijkse meerdaagse overleg met vertegenwoordigers van Westeuropese veiligheidsdiensten ten aanzien van gebeurtenissen en ontwikkelingen met een grensoverschrijdend karakter. Daarnaast werden bestuurlijke overheden, justitiële autoriteiten en instanties die zich bezighouden met de bestrijding van racisme en discriminatie, van achtergrondinformatie voorzien. Tegen voorgenomen ontoelaatbare activiteiten is in samenwerking met lokale overheden preventief optreden mogelijk gemaakt.

Uit het soort van intimiderende acties tegen allochtonen, dat zich begin van dit jaar voortzette in een reeks van incidenten, viel op te maken dat de daders geen deel uitmaken van georganiseerd ultrarechts. De politiekorpsen - i.c. de PID'en - is verzocht de BVD op de hoogte te houden van tegen vreemdelingen gerichte activiteiten.

Ondermijning van besluitvorming en bestuurlijk handelen

Begin 1991 bereikten de Dienst berichten die duiden op een heimelijke poging om vanuit Suriname onderdelen van het Nederlandse overheidsapparaat te corrumperen en te infiltreren. Daarmee zouden met het regime in Paramaribo verbonden militairen trachten greep te krijgen op de besluitvorming en rechtshandhaving in ons land.

Het daaropvolgende onderzoek van de BVD - in samenwerking met politieke en justitiële autoriteiten - bracht een aantal gevallen van corruptie en aantasting van de integriteit van het overheidsapparaat aan het licht. Van een door militaire kringen in Suriname georkestreerde corrumperingsoperatie van enige omvang was nog geen sprake. Het is bij enkele incidentele pogingen in die richting gebleven. Wel bestond in ons land een situatie, die mogelijkheden bood voor opportunistische pogingen tot ongewenste beïnvloeding van het overheidsoptreden, omdat menigeen zich van dergelijke risico's weinig bewust was. De door de Dienst uitgebrachte beleidsaanbevelingen hebben de kans op herhaling verkleind, mede doordat het weerstandsvermogen van de

verantwoordelijke gezagsdragers door de rapportage merkbaar is toegenomen. Het integratiebeleid van het kabinet als zodanig staat daarbij niet ter discussie. Ook de extra inspanning die het kabinet zich getroost om te komen tot een evenredige samenstelling van de politie gaat onverkort door.

Niettemin bleek de kwetsbaarheid van de Nederlandse overheid voor uiteenlopende vormen van aantasting van haar integriteit door ongewenste beïnvloeding uit kringen van (voormalige) militaire machthebbers in Suriname nog van dien aard, dat het onderzoek met kracht werd voortgezet. De met Suriname verbonden veiligheidsproblematiek vertegenwoordigt een combinatie van aantasting van Nederlandse belangen, die niet alle even acuut en ernstig zijn, maar nog steeds de aandacht van de Dienst vragen.

Andere Surinaamse ontwikkelingen met gevolgen voor Nederlandse veiligheidsbelangen betroffen in het verslagjaar interventiepogingen, chantage van de overheid met geweld en inlichtingenactiviteiten.

19

Zo hielden contra-Bouterse groepen in Nederland zich bezig met plannen voor een gewapend ingrijpen op Surinaams grondgebied. De Dienst kon vaststellen dat dergelijke interventieplannen in geen enkel geval verder reikten dan het stadium van voorbereiding. De praktische uitvoering bleek chronisch mank te gaan aan financiële middelen.

Bij de in Nederland actieve pro-Bouterse organisaties was soms onmiskenbaar sprake van rechtstreekse inmenging vanuit Paramaribo. Zo werd ondermeer vastgesteld dat een aantal leidende figuren binnen pro-Bouterse organisaties werd geïnstrueerd en gefinancierd door medestanders van de legerleider binnen het in Suriname zittende regime. Bovendien werd uit kringen van Bouterse aanhangers in ons land enige malen bedreigd met aanslagen. Die zouden worden uitgevoerd indien de steun, die Nederland het in '91 democratisch gekozen nieuwe Surinaamse bewind had toegezegd, naar hun opvattingen ongewenste vormen zou aannemen. Om tijdig te kunnen attenderen op een concrete uitvoering van zulke dreigingen hield de Dienst ten aanzien van wat zich afspeelde in bepaalde Surinaamse kringen voortdurend een vinger aan de pols.

Onacceptabele activiteiten waren in mei voor de minister van Buitenlandse Zaken aanleiding om een tweetal Surinaamse diplomaten uit te wijzen. Beiden werd gesommeerd het land te verlaten nadat kon worden aangetoond dat zij zich als medewerkers van de Surinaamse inlichtingendienst regelmatig aan ongewenste activiteiten schuldig hadden gemaakt.

Islamitisch-fundamentalisme

Sedert het midden van de jaren '60 is er internationaal sprake van een merkbare toename van de sociale en politieke invloed van de islam, ook wel

aangeduid als "het islamitisch reveil". Het door wijlen Ayatollah Khomeini gepropageerde revolutionaire staatsfundamentalisme markeerde binnen die tendens een nieuwe fase van totalitaire invulling van de shi'itische islam. Deze vorm van islamitisch-fundamentalisme had in eerste instantie een uitstraling op landen rond Iran, maar liet ook de islamitische gemeenschappen elders niet onberoerd. Daarbij bleek het Iraanse shi'itische model eveneens inspirerend te kunnen zijn voor sunnitische moslim-groeperingen. Bepaalde delen van die gemeenschappen ondervonden de impulsen vanuit Teheran. Iraanse geheime diensten steunden geestverwante groeperingen in het buitenland financieel en materieel, en waren betrokken bij de liquidatie van "vijanden van de islam".

20

De totale islamitische gemeenschap in Nederland telt ongeveer 400.000 zielen. Verspreid over de verschillende nationaliteiten bevinden zich naar verhouding kleine militante fundamentalistische groeperingen die zich verzetten tegen de integratie van minderheden in de Nederlandse samenleving. Hun opstelling kan polariserend werken tussen geloofsgenoten die wel- en zij die niet tot integratie zijn geneigd.

De interesse van de Dienst ging uit naar islamitisch-fundamentalisten voor zover zij bereid waren zich ten dienste van andere mogendheden - met ondemocratische middelen en methoden - in te spannen voor politieke en/of religieuze doelen. Zo werd, bijvoorbeeld tijdens het Golfconflict, nauwlettend toegezien op de gedragingen van individuele activisten en bepaalde groeperingen die Irak ondersteunden. Bijzondere aandacht ging uit naar hun reacties op de oproepen vanuit het oorlogsgebied om coalitielanden als Nederland met geweld te treffen. Geconstateerd mocht worden dat vertegenwoordigers van de Islamitische gemeenschap in ons land zich publiekelijk van deze oproepen distantieerden.

De activiteiten van de Dienst waren, vooral uit een oogpunt van preventie, gericht op het verzamelen van informatie omtrent personen en groeperingen die vanwege hun radicale fundamentalistisch-islamitische drijfveren een bedreiging konden vormen voor de democratische rechtsorde. Tevens zijn radicaliserende tendensen van splintergroepen binnen de moslimwereld als zodanig bestudeerd.

Leidraad voor de Dienst blijft het garanderen van de keuzevrijheid van iedereen in Nederland, met bijzondere aandacht voor diegenen die in dat opzicht extra kwetsbaar zijn. Het toenemende aantal incidenten in de vorm van racistisch of anderszins intimiderend gedrag jegens minderheden heeft dan ook de bijzondere aandacht van zowel de BVD als de PID'en.

TERRORISME

Europees kader terrorismebestrijding

Het internationale karakter van terrorisme confronteert landen - vooral die in de westerse wereld - met een gemeenschappelijke problematiek.

Terrorismebestrijding is dan ook niet meer denkbaar zonder goede internationale samenwerking. Deze vindt zowel bilateraal plaats als in het kader van het intergouvernementele TREVI-overleg binnen de EG. Hiervoor moge worden verwezen naar **Samenwerking internationaal**.

21

Staats- en niet-Europees terrorisme

De contra-terrorisme-inspanningen stonden in 1991 grotendeels in het teken van de Golfoorlog. Op grond van publieke uitslatingen van de Iraakse machthebbers in Bagdad en hun talrijke - vooral Palestijnse en islamitisch-fundamentalistische - bondgenoten, moest rekening gehouden worden met aanslagen tegen alle landen die zich tegen Irak hadden verenigd. Zowel door de BVD zelf vergaarde als van zusterdiensten afkomstige informatie, wees in die richting.

Bij het uitbreken van de oorlog (16 januari 1991) werd een BVD-crisisteam geformeerd. Dit team had tot taak om door Irak geregisseerde - min of meer professionele - aanslagen of spontane acties van met Saddam Hoessein sympathiserende radicale personen of groepen in Nederland tijdig te onderkennen. Met de mogelijkheid van zulke terreurdaden moest vooral rekening worden gehouden, nadat ons land een paar keer met naam en toenaam was genoemd in oproepen uit de conflictregio om de anti-Iraakse coalitiegenoten in hun eigen land te treffen.

Om die reden hield de BVD zicht op het doen en laten van de aan bepaalde ambassades verbonden diplomaten en werd ook de stemming binnen de als radicaal bekend staande groepen Palestijnen, Libanezen en andere allochtonen van met name islamitisch-fundamentalistische huize regelmatig gepeild. Om eventuele ondersteuning van terroristische activiteiten vanuit de Iraakse ambassade te verhinderen is, in lijn met de internationaal afgestemde strategie, door de minister van Buitenlandse Zaken besloten tot uitwijzing van zes diplomaten. Door het observeren van- en informeren over de situatie onder de Palestijnse en Arabische minderheden in Nederland, droeg de Dienst bij aan het relativeren van de publieke angst voor gewelddaden uit deze hoek. Aan de grote vraag naar informatie waarmee de BVD tijdens de oorlog is geconfronteerd, werd voldaan door dagelijks bijgestelde dreigingsanalyses en talrijke beveiligingsadviezen aan bestuurlijke overheden en bedrijven.

Medewerkers van het 'Golfteam' van de Dienst hadden gedurende de crisis zitting in diverse gremia. Behalve aan reguliere instellingen als de Coördinatiecommissie Terrorismebestrijding (CCT) en de Technische Evaluatie Commissie (TEC) werd deelgenomen aan het Interdepartementaal Overleg en aan het Intradepartementaal overleg van Binnenlandse Zaken. De meest intensieve externe nationale relatie bestond met het Landelijk Coördinatie Centrum (LCC). Naast detachering van enkele dienstmedewerkers werd ook een Golf-liaison gerealiseerd. Niet alleen onderhield deze functionaris contact met het operationeel beleidscentrum van het LCC, ook het contact en de informatie-uitwisseling met de bij het LCC gestationeerde liaison van de Afdeling Bijzondere Recherche Zaken (ABRZ) van de Centrale Recherche Informatiedienst behoorde tot zijn taak. Er was zeer regelmatig contact met belanghebbende politiekorpsen.

Daarnaast zijn diverse malen dreigingsanalyses gepresenteerd in bijeenkomsten van ondermeer het Directoraat-generaal voor Openbare Orde en Veiligheid van Binnenlandse Zaken en vergaderingen die zijn georganiseerd door de Eenheid Crisisbeheersing van Economische Zaken en waaraan werd deelgenomen door functionarissen uit verschillende sectoren van de overheid en het bedrijfsleven. Tevens werd regelmatig deelgenomen aan beveiligingsbevorderend overleg tussen vertegenwoordigers van politie en bedrijfsleven in het Botlek-Europoortgebied. Ook nam de BVD deel aan bijeenkomsten met militaire en politie-inlichtingendiensten in de regio Limburg vanwege de daar aanwezige militaire infrastructuur. Waar nodig pleegde de Dienst overleg met de Landelijke Officier van Justitie voor terreurbestrijding.

Gedurende het afgelopen jaar was ook de BVD betrokken bij de internationale pogingen om het terreurnetwerk van Libië te ontrafelen en de wijze waarop activiteiten van terroristische groeperingen in het algemeen gefinancierd worden, bloot te leggen. De BVD verleende onder meer assistentie bij het onderzoek naar de twee bomexplosies in passagiersvliegtuigen boven Lockerbie ('88) en Niger ('89). Nieuw bewijsmateriaal maakte het voor de Libische leider Khaddaffi steeds moeilijker de betrokkenheid van zijn geheime dienst bij deze affaires te ontkennen.

Geconstateerd is dat Syrië en Irak - staten die in het verleden het gebruik en de ondersteuning van terrorisme niet schuwden - sedert de Golfoorlog het terreurmiddel onbenut lieten. Vermoedelijk waren politiek-tactische overwegingen daarvoor de reden. De Dienst bleef niettemin alert op eventuele wijzigingen van deze strategie. Om dezelfde reden is ook zicht gehouden op de aanwezigheid en mogelijke celvorming van representanten van Palestijnse extremistische organisaties in Nederland, zoals het PFLP (het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina van George Habbash), het PFLP/GC (het Algemeen Commando van Ahmad Jibril) en de Abu Nidal Organisatie.

Naast het Midden-Oosten vormde het Indiase sub-continent een broedplaats

voor terroristisch geweld. Anders dan in voorgaande jaren werd ook Nederland geconfronteerd met hier te lande verblijvende extremistische Sikhs die betrokken bleken bij het voorbereiden en uitvoeren van moordaanslagen elders in Europa, op dissidenten uit eigen (Sikh-)kring en op representanten van de Indiase overheid. Voor de Dienst was dit aanleiding om in ruimere mate dan voorheen aandacht te schenken aan de activiteiten van Sikh-extremisten.

Westeuropes terrorisme

De werkzaamheden ter bescherming tegen separatistisch geweld in Europa concentreerden zich in 1991 vooral op de op Noord-Ierland gerichte terroristische organisatie IRA en op de Baskische afscheidingsbeweging ETA. In voorafgaande jaren was ons land immers al het toneel van aanslagen door de IRA (o.a. Roermond en Nieuw-Bergen, 1988/ Roermond 1990) en de ETA (Den Haag 1989/Amsterdam 1990).

23

Door de Dienst werd wekelijks overleg gevoerd met de CRI en frequent geparticipeerd in de Technische Evaluatie Commissie (TEC) die dreigingsinschattingen voorbereidt met het oog op het tijdig kunnen treffen van beveiligingsmaatregelen.

IRA

Veel aandacht ging uit naar de dreiging van geweld door de IRA (i.c. het Provisional Irish Republican Army, PIRA), welke organisatie zich hoofdzakelijk manifesteert in het Verenigd Koninkrijk, maar voor wie sinds enige tijd ook Britse belangen op het continent niet veilig meer zijn.

De processen in Roermond en Den Bosch tegen vier vermoedelijke IRA-leden, aangehouden op verdenking van medeplichtigheid aan de moordaanslag (in mei 1990) op twee Australische toeristen in Roermond trokken veel publiciteit. Alle verdachten werden op 7 juli in hoger beroep vrijgesproken wegens gebrek aan bewijs. Voor en tijdens de processen bracht de BVD een groot aantal beveiligingsadviezen uit met betrekking tot objecten en personen. Verder verleende de Dienst steun aan het werk van het politie-opsporingsteam.

ETA

De Baskische afscheidingsbeweging ETA (Euskadi Ta Askatasuna - "Baskenland en Vrijheid") eiste in de maanden juni en juli opnieuw de verantwoordelijkheid op voor aanslagen in het buitenland (Italië, Duitsland). Mede op grond daarvan werd ook rekening gehouden met een herhaling van eerdere aanslagen in ons land. Temeer, nadat de ETA op 6 augustus een verklaring zond aan de media in een aantal Europese landen (waaronder de Volkskrant), waarin zij dreigde met een nieuw offensief in Europa. Naar aanleiding daarvan liet de Dienst nadere beveiligingsadviezen uitgaan met betrekking tot Spaanse belangen in ons land.

OVERIGE VORMEN VAN POLITIEK GEWELD

Politiek gewelddadig activisme

Politiek gewelddadig activisme komt in ons land hoofdzakelijk voort uit "De Beweging": het milieu van gelijkgezinden met een anti-autoritaire, anarchistische levenshouding en leefwijze. Het actieve deel omvat enkele honderden personen. Voor zover er gesproken kan worden van politieke ideeën, komen die hoofdzakelijk tot uitdrukking in verzet in het kader van de kraakbeweging, en eenzelfde soort agitatie tegen verschijnselen als de krijgsmacht, kernenergie, apartheid en bio- en genentechnologie.

24

De crisis waarin de Beweging al enige tijd verkeert, heeft zich het afgelopen jaar verder verdiept. Uiteindelijk speelden daarbij - behalve maatschappelijke veranderingen - ook internationale ontwikkelingen een rol, zoals de Golfoorlog, het verval van het Oostblok en de sterk verbeterde vooruitzichten op het verdwijnen van de apartheid in Zuid-Afrika. Die bemoeilijkten in sterke mate een hanteerbare activistische positiekeuze. De scherpe daling van de bereidheid tot samenwerken en actievoeren op de verschillende terreinen heeft dan ook alles te maken met het veranderde tijdsbeeld.

De Dienst bracht zijn inspanningen met betrekking tot de Beweging in overeenstemming met de omvang van de dreiging. De aandacht spitste zich toe op voortgaande gewelddadige activiteiten vanuit anti-imperialistische en anti-militaristische hoek. Vanuit het tweewekelijks overleg met de CRI, waarin informatie-uitwisseling en uitvoeringscoördinatie plaatsvindt, werd regelmatig informatie geëxploiteerd naar de Technische Evaluatie Commissie.

De actiegroep RARA (Revolutionaire Anti-Racistische Actie), momenteel de belangrijkste exponent van wat bekend staat als de anti-imperialistische stroming binnen het activisme, liet medio 1991 weten het actieterrein te hebben verlegd van de apartheid naar het vluchtelingen- en asielbeleid. De groep stelde zich verantwoordelijk voor de aanslagen van 13 november op de woning van staatssecretaris van Justitie Kosto en op het Ministerie van Binnenlandse Zaken. Doel van de actie was de mobilisatie van de publieke opinie en in ieder geval van de Beweging als zodanig tegen de regeringspolitiek inzake vreemdelingen. Organisaties van en voor migranten veroordeelden de bomaanslagen echter vrijwel unaniem. De berichtgeving bleef grotendeels beperkt tot de geheimzinnigheid rond RARA en de explosies zelf. Ook de reacties uit de Beweging zelf waren in overgrote meerderheid afkeurend. Aangenomen mag worden dat degenen die voor deze aanslagen verantwoordelijk zijn elkaar zeer goed kennen en een hoge graad van beveiligingsbewustzijn hebben. Dit bemoeilijkt het verkrijgen van informatie die zou kunnen dienen als basis voor verdere strafrechtelijke actie. In de toekomst zal dit niet anders zijn. Een langdurige en intensieve inspanning van de Dienst ter oplossing van deze- en voorkoming van nieuwe dergelijke feiten is echter, gezien de ernst ervan, gerechtvaardigd.

Joegoslavische activiteiten

De gebeurtenissen in Joegoslavië en de kans op negatieve effecten daarvan binnen de aanzienlijke Joegoslavische gemeenschap in Nederland, waren reeds in een vroeg stadium aanleiding voor extra aandacht van de Dienst. Daarbij werd vooral gelet op mogelijke botsingen tussen verschillende Joegoslavische groeperingen en op fysieke bedreiging van het overleg tussen de diverse Joegoslavische leiders in Den Haag ten tijde van Nederlands EG-voorzitterschap. Daarnaast heeft de Dienst aandacht besteed aan met de burgeroorlog samenhangende verschijnselen als ronselpraktijken, wapenaankopen en fondsenwerving in Joegoslavische kringen hier te lande.

25

Turkse en Koerdische organisaties

Devrimci Sol (Dev. Sol, "Revolutionair Links")

Tijdens de Golfoorlog profileerde de Turkse linksrevolutionaire beweging Dev. Sol zich nadrukkelijk via een lange reeks van aanslagen op instellingen en vertegenwoordigers van de overheid en van de NAVO in Turkije. Met het gevaar van Dev. Sol terreur moest ook hier te lande rekening worden gehouden nadat vanaf eind januari Nederlandse luchtverdedigingseenheden op Turkse bodem werden ingezet.

Na de oorlog waren de operaties van de Turkse overheid tegen Turkse en Iraakse Koerden het doelwit van Dev. Sol-acties. Een tegenactie van Turkse politie- en veiligheidstroepen, waarbij 12 kaderleden van Dev. Sol de dood vonden, leidde in het buitenland tot een intensivering van het geweld tegen Turkse belangen. Ook in Nederland was er een toename in hevigheid en in aantal van de activiteiten van Dev. Sol, dat in de Turkse gemeenschap hier over een kleine maar fanatieke aanhang beschikt. Bij acties in juli werden met brandbommen in Rotterdam het Turkse consulaat en in Amsterdam achtereenvolgens het gebouw van de Turkse luchtvaartmaatschappij, het Turks Verkeersbureau en de Turkse Pamuk-bank getroffen.

In september trachtten uit Frankrijk en België afkomstige Dev. Sol-leden om, in het kader van de jaarlijkse financiële campagne binnen de beweging, de (Turkse) eigenaar van een reisbureau in Amsterdam tot betaling te dwingen door hem in de benen te schieten. Het slachtoffer doodde zelf een van de afpersers, de overigen werden gearresteerd.

Koerdische Arbeiderspartij (Partiya Karkeren Kurdistan, PKK)

Al jarenlang zet de marxistisch-leninistische Koerdische Arbeiderspartij haar streven naar een zelfstandige Koerdische staat in Westeuropese landen met een (Turks-) Koerdische gemeenschap kracht bij met intimidatie en terroristisch geweld. In de Golfoorlog hield de PKK zich evenwel afzijdig. De keuze tussen

het "westers imperialisme" en "Koerdenmoordenaar" Saddam Hoessein werd vergeleken met een keuze tussen de pest en de cholera. Na de Golfoorlog breidde de gewapende strijd van de PKK zich uit tot Noord-Irak en kreeg de partij de beschikking over opleidingskampen in Iran. Sindsdien doet de PKK verhevigde pogingen een eigen staat te creëren in Turks-Koerdistan. Bedrijven die zich in dat gebied willen vestigen, dienen toestemming te vragen aan de PKK. Koerden die als zodanig erkend willen blijven, moeten op korte termijn een door de PKK uit te geven identiteitsbewijs in hun bezit hebben.

Ook in Nederland werd de toegenomen macht van de PKK waarneembaar. Zo eiste de partij bij de jaarlijkse geldinzamelingsactie van steeds meer mensen steeds grotere bedragen. De slachtoffers behoorden voornamelijk tot de Turks-Koerdische en Turkse gemeenschap.

26

Verder werden door de PKK demonstraties, hongerstakingen en bezettingen van Turkse instellingen georganiseerd. In het algemeen volgden dergelijke acties op incidenten die eerder in Turkije hadden plaatsgevonden.

ZORG VOOR DE VEILIGHEID VAN DE STAAT

De zorg voor de veiligheid van de staat geeft de BVD een taak bij het onderkennen van en het bevorderen van maatregelen ter beveiliging tegen :

- a. de kennisname door onbevoegden van gegevens waarmee het belang van de veiligheid van de staat of zijn bondgenoten schade wordt toegebracht;
- b. de ongewenste verspreiding van nucleaire, biologische en chemische of (hoogwaardige) conventionele wapensystemen;
- c. schendingen door inwoners van Nederland of vanaf Nederlands grondgebied van de legitieme belangen van andere landen;
- d. aantastingen van militaire- of vitale installaties en infrastructuur.

De Dienst ontplooië in 1991 activiteiten die inbreuken op terreinen van spionage, proliferatie, interventie en sabotage het hoofd boden of de kansen erop verkleinden.

27

SPIONAGE

In de afgelopen jaren zijn uitgesprokenheid en ontmoediging vaste elementen geworden van het beleid van de Nederlandse overheid tegenover buitenlandse spionage. In nauwe samenwerking met het Ministerie van Buitenlandse Zaken geeft de Dienst inhoud aan dat beleid. Dit behelst allereerst de weigering om vreemdelingen, van wie bekend is dat zij zich met geheime activiteiten bezighouden, tot ons land toe te laten. Daarnaast berust het op het frustreren of ontmoedigen van onderkende inlichtingenmedewerkers in Nederland, ook al leidt dat mogelijk tot diplomatieke protesten.

In die gevallen waarin onderkend is dat buitenlanders actief inlichtingenwerk bedrijven wordt het Ministerie van Buitenlandse Zaken verzocht de ambassadeur van het betrokken land hierover aan te spreken met het verzoek deze activiteiten te doen beëindigen. Die uitgesprokenheid en de publicitaire ruchtbaarheid waarmee een en ander soms wordt omgeven zijn vaak al voldoende storende factoren voor het heimelijk opereren. Indien het gewenste resultaat nochtans uitblijft, volgt in een nader gesprek met de ambassadeur een verzoek tot terugroeping van de persoon in kwestie.

Ontwikkelingen in de (voormalige) Sovjet-Unie

In de herfst van 1990 bracht de Dienst bijzonderheden omtrent de aanwezigheid van KGB³ en GRU⁴ in Nederland in de publiciteit. Sedertdien is in samenwerking met het Ministerie van Buitenlandse Zaken consequent de toegang tot Nederland geweigerd aan geïdentificeerde inlichtingenofficieren van KGB (vanaf december 1991: SVR⁵) en GRU. Eind 1991 was daardoor het

3 *Komitët Gosudarstvennoy Bezopastnosti (KGB), het civiele Comité voor Staatsveiligheid.*

4 *Glavnoye Razvedyvatelnoye Upravleniye (GRU), het militaire Hoofddirectoraat Inlichtingen.*

5 *Sluzhba Vneshnyey Razvedki (SVR), de Buitenlandse Inlichtingendienst.*

aantal medewerkers van deze diensten, dat deel uitmaakte van de circa 75 officieel in Nederland geaccrediteerde vertegenwoordigers van de Sovjet-Unie (c.q. het GOS), enigszins teruggelopen.

In absolute zin waren de afdelingen van KGB/SVR en GRU echter vergelijkbaar met die in het Verenigd Koninkrijk of Spanje.

Het Nederlandse beleid met betrekking tot KGB/SVR- en GRU-activiteiten werd bij verschillende gelegenheden in het openbaar uiteengezet: dergelijke als vijandelijk aan te merken activiteiten zijn niet te rijmen met het gelijktijdig door Moskou c.s. uitgesproken verlangen naar normalisering van verhoudingen, samenwerking op tal van terreinen en ondersteuning bij de heropbouw van economie en maatschappij van de Sovjet-Unie (resp. het GOS).

28 Ofschoon door de minister van Buitenlandse Zaken bij de Russische ambassadeur werd aangedrongen op de onmiddellijke beëindiging van geheime activiteiten in ons land, werden in het verslagjaar geen signalen waargenomen dat de machthebbers in de (voormalige) USSR daadwerkelijk een begin hebben gemaakt met het terugtrekken van al hun inlichtingenofficieren uit Nederland.

Gedurende korte tijd kon er begin 1991 inderdaad enige terughoudendheid en een iets grotere voorzichtigheid worden geconstateerd bij het uitvoeren van inlichtingenactiviteiten door KGB- en GRU-officieren. Niettemin gingen beide diensten door met het aanmelden van nieuwe inlichtingenofficieren voor accreditatie in Nederland. In reactie hierop vond in juli 1991 de uitwijzing plaats van een van de hier te lande verblijvende KGB-ers.

Na deze uitwijzing deden zich in augustus in Moskou de dramatische ontwikkelingen rond de mislukte staatsgreep voor. Met name de KGB werd vervolgens onderworpen aan tal van reorganisaties en structurele veranderingen. De inlichtingentak van deze dienst werd eerst losgemaakt van de andere KGB-componenten en omgevormd tot een Centrale Inlichtingendienst van de USSR (TsSR⁶), die bij de oprichting van het Gemenebest van Onafhankelijke Staten in december 1991 werd overgenomen door de Russische Federatie en omgedoopt tot Buitenlandse Inlichtingendienst (SVR) van Rusland. Ingrijpende taakwijzigingen bij de inlichtingeninwinning in het buitenland bleven daarbij vooralsnog uit. Ook was er in het verslagjaar geen sprake van een grote vermindering van de personele capaciteit bij het uitvoeren van die werkzaamheden.

Wel zakten de activiteiten van KGB/SVR en GRU in Nederland na de augustus-coup terug naar een beduidend lager niveau. Waarschijnlijk is daarop onder meer hernieuwde publiciteit betreffende de aanwezigheid van inlichtingenofficieren van beide diensten hier te lande van invloed geweest.

⁶ *Tsentrálnaya Sluzhba Razvedki (TsSR), Centrale Inlichtingendienst.*

Daarnaast hebben zeker ook door de BVD tegen enkele van hen uitgevoerde activiteiten een rol gespeeld.

Het overleg tussen het Ministerie van Buitenlandse Zaken en de Russische ambassade over terugtrekking van alle inlichtingenofficiëren wordt voortgezet. De BVD voorziet het Ministerie van het benodigde evaluatiemateriaal, dat mede gebaseerd is op langs operationele weg vergaarde inlichtingen.

Inlichtingenactiviteiten van voormalige Oostblok-landen

Sinds de politieke ontwikkelingen in de zomer van 1989 vormen de inlichtingen- en veiligheidsdiensten in geen enkele Oosteuropese staat meer een machtsbasis voor enige partij. De controle over de diensten is overal verplaatst van de (communistische) partijen naar de respectieve regeringen en parlementen. Daarin zijn de communisten overal hun allesoverheersende posities kwijtgeraakt.

Zonder uitzondering lieten de nieuwe politieke leiders evenwel weten dat hun landen het ook in de toekomst niet konden stellen zonder inlichtingen- en veiligheidsdiensten, zij het in vaak sterk afgeslankte vorm en omgeven met de nodige waarborgen van parlementaire controle. De verbeterde politieke en economische relaties met het Westen noopten de nieuwe regeringen ertoe hun geheime diensten tot grotere voorzichtigheid te manen. In sommige gevallen werd een verschuiving van conspiratieve inlichtingenactiviteiten vanuit de ambassade naar andere posities in de gastlanden waargenomen.

Overeenkomstig de hierboven geschetste ontwikkelingen heeft de Dienst de inzet van mensen en middelen ter bescherming tegen inlichtingenactiviteiten uit de Midden- en Oosteuropese landen sterk gereduceerd. Er wordt nog aandacht besteed aan de afwikkeling van zaken uit het verleden.

Uit de dossiers van de voormalige Oostduitse inlichtingendienst kwamen vooralsnog acht zaken naar boven die interessant genoeg waren voor een nader onderzoek. Tot dusver leidde dat in geen van deze gevallen tot strafvervolgning.

PROLIFERATIE

Irak

Een groot aantal landen - waarvan de meeste in het Midden-Oosten - ondernam pogingen elders kennis en goederen te bemachtigen voor de productie van biologische, chemische en nucleaire wapens, en voor de ontwikkeling van geavanceerde conventionele wapens en overbrengingsmiddelen, zoals raketten.

Ook Nederland was doelwit van zulke - goeddeels heimelijke - verwervingsactiviteiten.

In 1991 is een uitgebreid onderzoek verricht naar de verwervingsactiviteiten van Irak in Nederland gedurende de afgelopen 10 jaar. Daartoe werd met een groot aantal bedrijven en instellingen waarvan was vastgesteld dat zij in die periode met Irak contacten hadden gehad, van gedachten gewisseld over de proliferatieproblematiek en over concrete aangelegenheden in relatie tot Irak.

30

De Nederlandse bijdrage aan de ontwikkeling van het nucleaire programma van Irak bleek van geringe omvang te zijn geweest. In zeven gevallen werden door Nederlandse bedrijven leveranties in dat kader gedaan, maar geen enkele was in strijd met de geldende regelgeving. Wel waren in de eerste helft van de jaren tachtig vanuit Nederland substantieel zgn. voorlopers geleverd, zoals chemicaliën waarmee chemische wapens aangemaakt kunnen worden. Die leveringen vielen voor een belangrijk deel nog niet onder het toen vigerende exportvergunningstelsel. Dat werd pas in de tweede helft van de jaren tachtig op dit punt aangescherpt. Ondanks Irakese pogingen om in Nederland aan apparatuur te komen voor de produktie van biologische wapens, is het Nederlandse aandeel op dat terrein slechts zeer gering geweest, mede dankzij een tijdige tussenkomst van de Nederlandse overheid.

De BVD deed het afgelopen jaar onderzoek naar Nederlandse betrokkenheid bij de ontwikkeling van geavanceerde wapensystemen in Irak - zoals de geruchtmakende superkanonnen - via het in Brussel gevestigde bedrijf Space Research Corporation (SRC), dat bij dat project een cruciale rol speelde. De resultaten van dit vertrouwelijke onderzoek zijn ter kennis van de verantwoordelijke autoriteiten gebracht.

Libië, Midden- en Verre Oosten

Ook ging aandacht uit naar de verwervingsactiviteiten van andere landen. Zo trachtte Libië via onder dekmantel opererende firma's vergeefs om in Nederland de beschikking te krijgen over goederen van belang voor de ontwikkeling van een eigen raketsysteem. Heimelijke verwervingsactiviteiten van ook andere landen in het Midden- en Verre Oosten konden voor een deel in de kiem worden gesmoord door de bevoegde instanties. Op basis van tijdige informatie over op handen zijnde transacties, maar evenzeer dankzij aanwezige kennis en inzicht van de modus operandi. Aan deze informatie en kennis heeft de Dienst een bijdrage kunnen leveren. In een aantal gevallen zagen de bedrijven zelf af van levering.

INTERVENTIES

Het fenomeen interventie kwam ook in voorgaande paragrafen al aan de orde,

namelijk waar het ging om de voorbereidingen in anti-Boutersekringen voor een gewapende ingreep in Suriname, en met betrekking tot de ronselpraktijken en wapenaankopen onder Joegoslavische groeperingen in Nederland⁷

Activiteiten Filippijns verzet

De activiteiten van het ultralinkse Filippijnse National Democratic Front (NDF), de politieke koepel van de ondergrondse verzetsbewegingen op de Filippijnen, waren lange tijd voor Nederland van ondergeschikt belang, ondanks de aanwezigheid in Nederland van gevluchte Filippino's, waaronder de voorzitter van het NDF.

De situatie veranderde in 1987, toen de voorzitter van het Centraal Comité van de Communistische Partij van de Filippijnen, de CPP, zich in Nederland vestigde. Deze organisatie, die op de Filippijnen is verboden, oefent in feite volledige controle uit op de activiteiten van het NDF. Voorts is deze persoon mede-oprichter van het New People's Army (NPA), de militaire arm van de CPP, welke organisatie verantwoordelijk is voor een aantal aanslagen tegen daar gevestigde Amerikaanse doelen. De Filippijnse autoriteiten hebben het paspoort van betrokkene tijdens diens bezoek aan Nederland in 1987 ingetrokken. Sindsdien zet hij zijn activiteiten vanuit Nederland voort. Gezien de geweldsdreiging die van het verzet van deze groepering uitgaat is het streven van de Dienst erop gericht aan deze activiteiten, voor zover deze in Nederland worden voorbereid of aangestuurd, een einde te maken.

31

Eind oktober kwam de Dienst in de publiciteit naar aanleiding van een poging in gesprek te komen met een Filippijnj die met genoemde voorzitter van de CPP nauwe betrekkingen onderhield (de zaak-Quimpo). Naar aanleiding hiervan zijn kamervragen gesteld.⁸

SABOTAGE

Met sabotage of ander politiek geweld tegen militaire of vitale objecten in ons land werd vooral tijdens de Golfcrisis rekening gehouden. Echter, de implicatie dat eventuele acties als steun voor Irak konden worden uitgelegd, gevoegd bij een over de gehele linie afnemende actiebereidheid onder anti-militaristen en radicale vredesactivisten, bleek voldoende om incidenten uit te sluiten.

Wel wisten activisten uit anti-militaristische hoek in de loop van het jaar met verspreide manifestaties de krijgsmacht aanzienlijke materiële schade toe te brengen. In voorkomende gevallen voorzag de BVD de justitiële teams, belast met de onderzoeken naar dergelijke strafbare feiten, van de informatie waarover de Dienst beschikte.

⁷ Zie de betreffende passages bij "Beïnvloeding" en "Overige vormen van politiek geweld".

⁸ Zie bijlage 1, "Kamerstukken".

ZORG VOOR DE INSTANDHOUDING VAN HET MAATSCHAPPELIJK LEVEN

De activiteiten van de BVD in het kader van de zorg voor de instandhouding van het maatschappelijk leven zijn te formuleren als het onderkennen en bevorderen van maatregelen ter beveiliging tegen:

- a. maatschappelijk relevante ontregeling van de economische bedrijvigheid;
- b. inbreuken op vitale maatschappelijke en economische functies door misbruik van technologie, en geautomatiseerde data-opslag en -communicatie.

De werkzaamheden van de Dienst concentreerden zich in de verslagperiode op het verminderen van de kwetsbaarheid van vitale bedrijven, zowel voor politiek geïnspireerd geweld als voor manipulatie van geautomatiseerde databestanden.

33

VITALE BEDRIJVEN

De BVD heeft een taak bij het waarborgen van de continuïteit van infrastructurale voorzieningen die naar het oordeel van de daarvoor verantwoordelijke bewindslieden vitaal zijn voor het functioneren van onze samenleving. Het gaat daarbij om nutsbedrijven, bedrijven in de olie- en chemiesector, alsmede telecommunicatie- en transportbedrijven. Ook in 1991 heeft de Dienst deze vitale bedrijven geïnformeerd over algemene en specifieke dreigingen. In alle gevallen betrof het bedrijven die door hun aard en functie konden worden beschouwd als mogelijke doelwitten voor aanslagen of sabotage van de kant van internationaal terroristische groeperingen of politieke activisten. De uitgebrachte adviezen richtten zich op het aanbrengen of verbeteren van permanente en deugdelijke elementaire beveiliging.

Met betrekking tot de burgerluchtvaart, de scheepvaart en de gas- en electriciteitsbedrijven namen medewerkers van de Dienst deel aan de interdepartementale beleidscommissies die zich met de beveiliging van deze sectoren bezighouden. Geconstateerd kon worden dat de betrokken vitale bedrijven inmiddels een alleszins acceptabel beveiligingsniveau hebben gerealiseerd.

Het eerste kwartaal van het jaar bestond er bij de zgn. vitale bedrijven een grote behoefte aan informatie over dreigingen in verband met de Golfcrisis. De BVD kwam aan die vraag tegemoet door het uitbrengen van continu geactualiseerde dreigingsanalyses. Verder bezocht de Dienst bedrijven ter voorlichting. Ook werd een aantal presentaties over actuele ontwikkelingen verzorgd en werden beveiligingsadviezen uitgebracht. Het zwaartepunt lag daarbij op het vitale en economisch belangrijke Botlek-Europoort gebied, waar samen met de lokale overheid en het bedrijfsleven overleg werd gevoerd.

Ook in andere sectoren, zoals de burgerluchtvaart, de scheepvaart, die van de nutsvoorzieningen en de offshore, werd deelgenomen aan extra bijeenkomsten

van de respectieve beveiligingscommissies. In totaal zijn ongeveer 150 daarvoor in aanmerking komende bedrijven van dreigingsanalyses voorzien.

De minister van Binnenlandse Zaken heeft de Dienst verzocht alle vitale bedrijven in Nederland opnieuw in kaart te brengen. Diverse beleidssectoren werd in dat kader verzocht een inventarisatie te maken. De minister van Economische Zaken verschaftte in 1990 een voorlopige opgave van ruim 50 bedrijven. Met deze bedrijven ging de BVD inmiddels een beveiligingsrelatie aan, voor zover die nog niet bestond.

34 Het streven is erop gericht het beeld in 1992 te completeren met de overzichten van de andere ministers. Gesprekken daarover met de departementen van Verkeer en Waterstaat, Financiën, VROM, WVC, Landbouw Milieubeheer & Visserij en Sociale Zaken & Werkgelegenheid zijn gaande. Naar verwachting zal een en ander leiden tot een uitbreiding van het aantal als zodanig aangewezen vitale bedrijven, o.a. in de sfeer van de automatisering, het transport en de drinkwatervoorziening.

Tijdens de Golfoorlog is nauw samengewerkt met andere overheidsdiensten die een taak hebben op het terrein van crisismanagement, zoals de Eenheid Crisisbeheersing van het Ministerie van Economische Zaken en het Landelijk Coördinatie Centrum van het Ministerie van Binnenlandse Zaken. Onder meer werd medewerking verleend aan door de Eenheid Crisisbeheersing georganiseerde bijeenkomsten. Daarnaast werd het bedrijfsleven ook via door de BVD en de Eenheid gezamenlijk opgestelde brieven geïnformeerd.

De samenwerking met de Eenheid Crisisbeheersing is na beëindiging van de Golfoorlog voortgezet. Afspraken zijn gemaakt om de activiteiten ten opzichte van het bedrijfsleven onderling af te stemmen en elkaars inspanningen waar mogelijk te ondersteunen. Een en ander resulteerde in gezamenlijke bedrijfsbezoeken en een BVD-bijdrage aan een brochure van EZ/Crisisbeheersing ten behoeve van het bedrijfsleven. Ook in het Rotterdamse havengebied worden gesprekken gevoerd om het tijdens de Golfoorlog ontstane overleg te continueren en te structureren.

COMPUTERCRIMINALITEIT

De overheid, het bedrijfsleven en andere maatschappelijke sectoren zijn voor hun informatievoorziening in toenemende mate afhankelijk van computersystemen en daarbij behorende datacommunicatie, samen aangeduid als telematicasystemen. Waar gerubriceerde of anderszins kwetsbare informatie⁹ of bijvoorbeeld vitale bestuurlijke processen in het geding zijn, kan computermisbruik leiden tot inbreuken op verschillende aspecten van de

⁹ Zoals: staatsgeheimen, gegevens en processen bij vitale bedrijven, hoogwaardige technologische informatie.

ationale veiligheid. Vanuit die optiek besteedt de BVD aandacht aan het onderkennen en helpen verhinderen van misbruik van technologische en geautomatiseerde data-opslag en -communicatie.

Hacking* stond in het afgelopen jaar internationaal sterk in de belangstelling. Aangezien in het buitenland steeds vaker voorvallen op dit terrein aan het licht zijn gekomen, moet ook ons land geacht worden in de toekomst dit risico te lopen.

Tot dusver vestigden in ons land slechts een paar kleine groepjes hackers de aandacht op zich, in totaal niet meer dan enkele tientallen personen, die systematisch en met behulp van geavanceerde apparatuur trachtten binnen te dringen in "gevoelige" systemen in Nederland en daarbuiten. Tot op heden bleek hier evenwel nog niets van pogingen om opzettelijk schade toe te brengen aan de nationale veiligheid, bijvoorbeeld door middel van spionage, sabotage of anderszins.

35

Op nationaal en internationaal gebied was de BVD in verschillende werkgroepen vertegenwoordigd op het gebied van de beveiliging van de geautomatiseerde informatievoorziening. In 1991 werd in NAVO-verband meegewerkt aan de verdere totstandkoming van richtlijnen op het gebied van beveiliging van computers en netwerken. Daarnaast werd samen met het Nationaal Bureau voor Verbindingsbeveiliging (NBV) geparticipeerd in werkgroepen van het zg. Vierlanden-overleg (Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Duitsland en Nederland). Dit overleg is erop gericht om, in navolging van de Verenigde Staten, ook in EG-verband te komen tot criteria en regelingen voor de evaluatie en certificering van beveiligingsvoorzieningen in de informatietechnologie. Nationaal vindt regelmatig overleg over deze materie plaats met de CRI en de politie.

* Onder "hacking" wordt verstaan: het zich langs elektronische weg onbevoegd toegang verschaffen tot geautomatiseerde gegevensbestanden.

ZORG VOOR ANDERE GEWICHTIGE BELANGEN

Als een gewichtig staatsbelang is aangemerkt de bescherming van kennis en technologie die voor onze economie van vitale betekenis is. Die bescherming moet geboden worden ten behoeve van sectoren waar de Nederlandse overheid fors in de bevordering van zijn nationale economie en welvaart heeft geïnvesteerd, en alleen tegen de illegale verwervingsactiviteiten van buitenlandse mogelijkheden. De zorg van de BVD in het kader van deze taak betrof concrete gevallen van ontvreemding van hoogwaardige technologie.

ONTVREEMDING VAN HOOGWAARDIGE TECHNOLOGIE

37

Cijfers afkomstig van het Ministerie van Economische Zaken wijzen uit dat van de 11 miljard gulden die jaarlijks wordt besteed aan onderzoek en ontwikkeling, 5 miljard direct of indirect overheidsinvesteringen betreft. Als speerpuntactiviteiten wees het Ministerie research- en ontwikkelingswerk op de gebieden van bio-, informatie- en materiaaltechnologie aan.

In een aantal door de overheid fors gesubsidieerde sectoren bewegen buitenlandse mogelijkheden zich met het doel om daar aanwezige technologische industriële kennis te ontvreemden. In het bijzonder onderscheidden zich hierbij landen als de voormalige Sovjet-Unie, Libië en de Volksrepubliek China. Behalve traditionele middelen als spionage worden voor deze vorm van geheime acquisitie ook de mogelijkheden benut die door joint-ventures worden geboden.

Met tal van bedrijven en onderzoeksinstituten in daarvoor in aanmerking komende sectoren legde de BVD contacten, met de bedoeling te waarschuwen tegen geconstateerde bedreigingen van vitale research. Waar nodig werden beveiligingsadviezen verstrekt en beveiligingscontroles uitgevoerd.

Uit oriënterende gesprekken die de BVD voerde met ongeveer 100 bedrijven bleek de leiding er zich in het algemeen bewust van de mogelijkheid van ongewenste interesse voor de resultaten van hun onderzoeks-inspanningen. Wel is er een sterke behoefte aan inzicht in de diverse, voor individuele bedrijven niet te onderkennen, manieren waarop essentiële informatie wegglekt. In de technologiesector richt de Dienst zich voorshands op een 20-tal bedrijven en instellingen, die hun relatie met de BVD zien als aanvulling op hun reeds bestaande beveiligingsstrategie.

Voor de Dienst lag in de afgelopen periode sterk de nadruk op het vaststellen van de manieren waarop met name de Volksrepubliek China zich in ons land geavanceerde kennis en technologie verwerft. Dat land had al in een vroeg stadium zijn vertegenwoordigers ingeschakeld bij het inventariseren van strategische wetenschappelijke doelen en het cultiveren van politieke, commerciële en academische contacten in Nederland. De geringe

terughoudendheid van de open Nederlandse samenleving stelt de Chinezen in staat vrijwel zonder gebruik van klassieke, conspiratieve methoden te opereren. Zorgvuldig gespreide en onderling afgestemde verwervingsactiviteiten op diverse terreinen bezorgen hen met inzet van relatief bescheiden middelen een aanzienlijke hoeveelheid geavanceerde kennis en technologie.

Het onderwerp werd in internationaal verband aan de orde gesteld, o.a. in het overleg van de hoofden van een aantal Europese veiligheidsdiensten.

VEILIGHEIDSONDERZOEKEN

De Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten draagt de BVD op veiligheidsonderzoeken te verrichten bij vertrouwensfuncties en functies in het bedrijfsleven die naar het oordeel van de verantwoordelijke ministers de mogelijkheid bieden de veiligheid of andere gewichtige belangen van de staat te schaden.

De verantwoordelijke ministers zijn de bewindsleden onder wier beleidszorg de betreffende sector ressorteert. Besluitvorming vindt plaats in overeenstemming met de minister van Binnenlandse Zaken.

In afwachting van het totstandkomen van een wet inzake veiligheidsonderzoeken voert de Dienst de hem in artikel 8, eerste lid onder b, van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten opgedragen taak ten aanzien van het instellen van veiligheidsonderzoeken uit conform de volgende regels en voorschriften:

- de Ambtenarenwet;
- de Beschikking Antecedentenonderzoeken;
- de Beschikking Veiligheidsonderzoeken;
- Aanwijzingen voor de beveiliging van staatsgeheimen en vitale onderdelen bij de rijksdienst;
- het NAVO-beveiligingsvoorschrift CM-(55) 15 Final.

Het overgrote deel van de onderzoeken bestaat uit een administratieve naslag in data-bestanden. Voor ongeveer 5 % van de functies (de zgn. A-functies) geldt dat er een zogenaamd veldonderzoek wordt ingesteld, waarbij met de betrokkene en nog enkele andere personen - zoals vorige werkgevers, referenten - wordt gesproken. Personen naar wie een veiligheidsonderzoek wordt ingesteld zijn daarvan altijd op de hoogte. Zij vullen een zogenaamde Staat van Inlichtingen in en worden, voor wat betreft de rijksoverheid, op de hoogte gesteld van de verweermogelijkheden in geval van afwijzing.

Overzicht van vertrouwensfuncties (v.f.) en veiligheidsonderzoeken (v.o.)¹⁾

	1990		1991	
	v.f.	v.o.	v.f.	v.o.
Rijksoverheid ²⁾	6292	968	4909	1017
Defensieorderbedrijven ³⁾	16016	3935	12186	2835
Vitale bedrijven	31220	4352	38047	6151
Diversen ⁴⁾		764		862
Totaal	53528	10019	55142	10865

¹⁾ De peildatum is 31 december. Het aantal v.f.'s fluctueert. Dit geldt vooral voor de defensieorderbedrijven, waar het aantal v.f.'s correspondeert met de lopende gerubriceerde defensiecontracten.

²⁾ Exclusief het Ministerie van Defensie en de krijgsmacht die ter competentie van de MID zijn.

³⁾ Civiele bedrijven waar t.b.v. Defensie met gerubriceerde gegevens wordt gewerkt.

⁴⁾ Internationale instellingen en zusterdiensten.

Het aantal vertrouwensfuncties bij de rijksoverheid is afgenomen. Via implementatie van de hiervoor genoemde Aanwijzingen, met name ten aanzien van het rubriceren, kan het aantal gerubriceerde stukken verminderen. Wel is te verwachten dat door het belang van vooral de automatisering in de vitale delen van de rijksoverheid en het bedrijfsleven nieuwe functies als vertrouwensfunctie zullen moeten worden aangemerkt. De Algemene Rekenkamer heeft daar in haar verslag over computerbeveiliging van 9 november 1988¹ reeds op gewezen.

PTT

- 40 Van de vertrouwensfuncties bij vitale bedrijven kwam in 1990 een aanzienlijk aantal voor rekening van de PTT. In dat jaar is mede in verband met de verzelfstandiging van de PTT begonnen met het reduceren van de circa 18000 vertrouwensfuncties. Eind 1991 bedroeg het aantal vertrouwensfuncties bij de PTT 9881.

Het aantal in 1991 ingestelde veiligheidsonderzoeken bedroeg 889.

Schiphol

Naar aanleiding van de Golfoorlog in het voorjaar van 1991 achtten de ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken het ter bescherming van de burgerluchtvaart noodzakelijk dat een administratief veiligheidsonderzoek wordt gedaan naar functionarissen die op de nationale luchthaven Schiphol werkzaam zijn in het gevoelige, voor onbevoegden afgesloten gedeelte. Dit aantal bedraagt ongeveer 25000. Het aantal in 1991 ingestelde onderzoeken bedroeg 2825.

De minister van Binnenlandse Zaken heeft de Dienst gemachtigd in het kader van beveiliging aan het bevoegde gezag beveiligingsrelevante gegevens te verstrekken. De Dienst is daarin zeer terughoudend. Met betrekking tot de veiligheidsonderzoeken bij de rijksoverheid, bij de defensieorderbedrijven en bij de vitale bedrijven vond in totaal in 25 gevallen een dergelijke exploitatie van gegevens plaats. In twee gevallen werd een kandidaat voor een vertrouwensfunctie afgewezen.

Met betrekking tot de onderzoeken voor de PTT en de luchthaven Schiphol werden 267 keer gegevens geëxploiteerd. Dit heeft geleid tot 100 afwijzingen. Het betrof hier steeds ernstige criminele antecedenten met een veiligheidsrisico.

Het verdwijnen van het Oost-West conflict en het ontstaan van een complex patroon van wisselende dreigingen, die meerdere belangen kunnen aantasten,

¹ Tweede-Kamerstuk nr. 20 904 dd. 9 november 1988

hebben geleid tot een heroriëntatie ten aanzien van vertrouwensfuncties en veiligheidsonderzoeken. Bij de aanbieding aan de Kamer van de wet inzake veiligheidsonderzoeken zal op deze heroriëntatie nader worden ingegaan. Het wetsontwerp zal naar verwachting in de loop van 1993 worden ingediend.

SAMENWERKING EN RELATIES

De snelheid waarmee op een terrein als dat van de veiligheidszorg situaties veranderen, houdt het gevaar in dat de Dienst achterloopt op politieke en maatschappelijke ontwikkelingen.

Naast politieke sturing, verantwoording en controle kunnen bestuurlijke en maatschappelijke medewerking aan de activiteiten van de Dienst het best worden bevorderd door een adequate uitwisseling van inzichten en verwachtingen met voor de Dienst relevante overheidsinstanties en maatschappelijke organisaties. Contacten in het teken van politieke sturing, verantwoording en controle zijn grotendeels hiervoor (Zie **Sturing** en **Parlementaire controle**) vermeld. Andere contacten, veelal uitgebouwd tot relaties, zijn die met de hieronder vermelde Koninklijke Marechaussee, Douane, politie en bijzondere opsporingsdiensten.

43

In **Samenwerking Internationaal** worden de buitenlandse zusterdiensten genoemd.

Belangdragers en strategische relaties

Behalve de in dit jaarverslag met name genoemde relaties heeft de Dienst in 1991 ook met diverse andere instanties en functionarissen van gedachten gewisseld over de reorganisatie bij de BVD en ontwikkelingen op het gebied van de binnenlandse veiligheid. Het betrof onder meer de ambtelijke toppen van de departementen die in het MICIV zijn vertegenwoordigd, Commissarissen van de Koningin, de vergadering van procureurs-generaal, alsmede delegaties en vertegenwoordigers van het Coördinerend Politiebestuur (CPB). Tevens waren er, doorgaans op wederzijds verzoek, contacten met particuliere instellingen die zich met veiligheidszaken bezig houden.

Voor een deel zullen dergelijke contacten, die kennelijk in een behoefte voorzien en in elk geval door de Dienst als nuttig en noodzakelijk worden ervaren, een institutioneel karakter krijgen in de zogenaamde klankbordgroep. De oprichting van een klankbordgroep is in de Memorie van Toelichting bij de begroting van 1991 aangekondigd. De groep heeft geen controlerende functie, maar zal de BVD een spiegel moeten voorhouden en moeten adviseren over meer algemene vraagstukken betreffende het taakveld van de Dienst. Het ligt in de bedoeling dat de leden uit verschillende maatschappelijke sectoren afkomstig zijn en dat zij gedurende drie jaar in de groep zitting zullen nemen.

Samenwerking nationaal

De reorganisatie van de BVD gaf in 1991 de nodige aanzetten tot vernieuwing van de samenwerking met de departementen, die primair voor de veiligheidszorg verantwoordelijk zijn. Uiteraard gold dit allereerst het

departement van Binnenlandse Zaken, bij de aanpak van de Golfcrisis en in verband met de reorganisatie van de politie. Daarnaast betrof het met name de Ministeries van Buitenlandse Zaken (bijvoorbeeld op terreinen als proliferatie en de ontwikkelingen in de voormalige Oostblok-landen), Economische Zaken (onder andere over proliferatie en vitale technologie) en Justitie (in verband met de reorganisatie van de politie en de relatie BVD-CRI).

Zusterdiensten

44

De samenwerking met de Inlichtingendienst Buitenland (IDB) behelsde in hoofdzaak de uitwisseling van informatie die van wederzijds belang werd geacht en vervolgens in het CVIN aan de orde kwam. Met de Militaire Inlichtingendienst (MID) werden gegevens uitgewisseld o.a. over de Golfcrisis, de situatie in Joegoslavië en de eventuele consequenties daarvan voor Nederland, en de ontwikkelingen in het voormalige Oostblok.

Verder werkte de Dienst samen met de MID met het oog op het tijdig signaleren van tegen de krijgsmacht gerichte subversieve activiteiten.

Politie

De reorganisatie van het politiebestedel en die van de Dienst hebben geleid tot herbezinning op de verhouding van de BVD en de plaatselijke inlichtingendiensten (PID-en). In opdracht van het hoofd van de BVD en het coördinerend politieberaad (CPB) heeft de werkgroep Relatie Politie-BVD (de werkgroep Bakker) aanbevelingen gedaan voor de toekomstige samenwerkingsstructuur tussen de politie en de Dienst. Tevens is een model-activiteitenplan opgesteld ten behoeve van af te sluiten samenwerkingsconvenanten. De gekozen samenwerkingsvorm gaat uit van de bestaande regelgeving en is gericht op de aanstaande reorganisatie van de politie-organisatie. De minister van Binnenlandse Zaken heeft het hoofd van de BVD opgedragen om in 1992 over de relatie tussen zijn dienst en de politie overleg te voeren met de verantwoordelijke korpsbeheerders, hoofdofficieren van justitie en korpschefs van de in het nieuwe politiebestedel voorziene politiekorpsen.

Voor de voorbereiding van dit overleg en ten behoeve van verdere uitwerking van de samenwerking met de nieuwe regionale politiekorpsen heeft de Dienst twee functionarissen vrijgemaakt.

Periodiek (tweewekelijks) vond onder leiding van de Landelijke Officier van Justitie voor terrorismebestrijding overleg plaats tussen functionarissen van de BVD en van de Afdeling Bijzondere Recherche Zaken (ABRZ) van de CRI in de Coördinatie Commissie Terrorismebestrijding (CCT). In dit overleg werden gegevens uitgewisseld, zaken geëvalueerd en afspraken gemaakt over de in bepaalde zaken door elk van de diensten te ontplooien activiteiten.

De in maart 1990 door de hoofden van de BVD en van de CRI ingestelde commissie Relatie BVD-CRI (de commissie Blok) heeft op 2 mei 1991 verslag uitgebracht. Dit verslag, getiteld "Meer coöperatief, minder exclusief" is op 16 mei 1991 ter kennisneming aan de Kamer gezonden. Bij brief van 4 december 1991 hebben de ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken hun gezamenlijke standpunt met betrekking tot dit rapport aan de Kamer kenbaar gemaakt.¹⁶ De op een intensieve samenwerking gerichte aanbevelingen worden onderschreven. In het overzicht "Ontwikkelingen op het gebied van de binnenlandse veiligheid" is daarover op pag. 20 en 21 reeds bericht.

Koninklijke Marechaussee, ECD en FIOD

45

Met het Ministerie van Justitie en de Koninklijke Marechaussee is overleg gaande in verband met de toekenning aan deze dienst van de politietaak op Schiphol, alsmede in verband met de voorgenomen afschaffing van de EG-binnengrenscontroles. In verband met deze ontwikkelingen dienen nieuwe samenwerkingsafspraken te worden gemaakt. In verband met de reorganisatie van de BVD is ook met de leiding van de ECD en de FIOD en met de betreffende departementsleidingen overleg gestart, gericht op het maken van procedurele- en werkafspraken.

Samenwerking internationaal

De voortschrijdende internationalisering van bestuur en samenleving, en het grensoverschrijdend karakter van veel fenomenen op het werkkterrein van de Dienst, bevorderden een intensieve samenwerking met buitenlandse zusterdiensten en met internationale organisaties en gremia.

Begin 1991 heeft de Minister goedkeuring gehecht aan voorstellen voor een uitbreiding van de buitenlandfunctie van de BVD. De nadruk kwam meer dan voorheen te liggen op het lokaliseren en exploiteren van nieuwe inlichtingenbronnen.

In dat kader is een vaste BVD-liaison in Washington benoemd. Zijn voornaamste taak is het onderhouden van de traditionele contacten met het Central Intelligence Agency (CIA) en het Federal Bureau of Investigation (FBI). Verder zal hij contacten aangaan met andere voor de taakuitvoering van de BVD relevante instanties, zoals het National Security Agency (NSA) en de Drugs Enforcement Administration (DEA). De liaison dient op een zo breed mogelijk terrein voor de BVD bruikbare informatie te vergaren.

Tevens selecteerde de Dienst twee Inlichtingen-officieren Buitenlandse Relaties

¹⁶ Zie bijlage 1, Kamerstuk 22 463 nr. 2.

(IBR's), die - via regelmatige bezoeken aan Europese zusterdiensten - inhoud geven aan het beheer en het uitdiepen van bestaande contacten.

Uit zowel financiële als taakhoudelijke overwegingen is gekozen voor een functionaris voor Noord-Europa en een voor Zuid-Europa. Zowel voor de liaison als voor de IBR's geldt dat zij alleen activiteiten ontplooiën in de relationele- en niet in de operationele sfeer.

NAVO

46 De Dienst verzorgde in 1991 de bijdrage aan het Jaarlijks Overzicht van de NAVO zoals die door de Nederlandse permanente vertegenwoordiging aan de Raad pleegt te worden aangeboden. Die bijdrage hield een actualisering in van het dreigingsbeeld voor de aangesloten landen op het terrein van spionage, terrorisme en andere vormen van subversie. In het NAVO-overleg over beveiligingsaangelegenheden is bijzondere aandacht besteed aan computerbeveiliging.

Westerse diensten

De hoofden van de Westeuropese veiligheidsdiensten wisselden van gedachten over tendensen en ontwikkelingen in diverse voor de veiligheid relevante sectoren. Daarbij ging de aandacht vooral uit naar gewelddadige extremistische en fundamentalistische tendensen, alsmede staatsveiligheidsrisico's voortvloeiend uit georganiseerde misdaad.

Voormalige Oostbloklanden

Bij oriënterende gesprekken met voormalige Oostbloklanden als Hongarije en Tsjechoslowakije, kwam de mogelijkheid van uitwisseling van informatie tussen inlichtingen- en veiligheidsdiensten aan de orde. Met name in het belang van de bescherming tegen internationaal terrorisme en georganiseerde misdaad bleek er in deze landen behoefte aan een ontwikkeling van de relatie met de Dienst. De Tsjechoslowaakse overheid was behulpzaam bij het afsluiten van de dossiers van een aantal oude inlichtingenzaken die in ons land hebben gespeeld.

De Europese Gemeenschap

Gedurende de tweede helft van 1991 bekleedde Nederland het voorzitterschap van de Raad van ministers van de EG. In die hoedanigheid zat ons land tevens het periodieke (zgn. Trevi-)overleg tussen de bewindslieden van Binnenlandse

Zaken en Justitie van de aangesloten landen voor. De BVD leverde aan dat overleg een bijdrage. Het hoofd van de Dienst leidde de vergadering van Trevi Werkgroep I over terrorisme-bestrijding. De BVD was verantwoordelijk voor de samenstelling van de dreigingsanalyse die begin december aan het ministersoverleg is aangeboden. Door de Werkgroep I is voorts - in het kader van de uitvoering van het Actieprogramma van Dublin - besloten tot een nieuwe opzet voor deze dreigingsanalyse die periodiek door de werkgroep wordt opgesteld. Over de resultaten is de Kamer reeds op 20 december 1991 per brief¹ geïnformeerd.

Het nationale bureau de liaison voor Trevi is bij de BVD ondergebracht. De Dienst fungeert daardoor als het centrale aanspreekpunt voor de EG-lidstaten inzake Trevi-aangelegenheden. Daarnaast leverden medewerkers van de Dienst en van de CRI een substantiële bijdrage aan de logistieke ondersteuning van de vergaderingen van de werkgroepen, hoge ambtenaren en ministers. De BVD participeerde tevens in de voor de Dienst relevante ambtelijke werkgroepen die belast zijn met de implementatie van de Uitvoeringsovereenkomst van Schengen.

47

¹ "Nederlands voorzitterschap van TREVI", brief van 20-12-1991, kenmerk 174620/91/pol.

INFORMATIEVERSCHAFFING

VERZOeken IN HET KADER VAN DE WET OPENBAARHEID VAN BESTUUR

Het aantal verzoeken om inzage in BVD-dossiers bedroeg in de verslagperiode 250 (waaronder 180 verzoeken ingediend door de Vereniging Voorkom Vernietiging) en vertoonde een stijgende lijn ten opzichte van de voorgaande jaren.

Inzageverzoeken worden beoordeeld aan de normen van de Wet openbaarheid van bestuur (WOB) en, voorzover zij persoonsgegevens betreffen, aan het bepaalde in artikel 16 van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (WIV) en de daarop gebaseerde Privacyregeling BVD.

49

De verzoeken kunnen in het algemeen worden onderscheiden in twee categorieën. Ten eerste: de verzoeken die betrekking hebben op een historische gebeurtenis. Ten tweede: de verzoeken die inzage van het eventuele eigen dossier beogen.

Historische verzoeken

Het aantal verzoeken met betrekking tot historische gebeurtenissen nam het afgelopen jaar toe tot 22. Het betrof veelal verzoeken om inzage met betrekking tot een gebeurtenis, persoon of organisatie, waarover de BVD in het verleden materiaal zou kunnen hebben verzameld. De verzoeken werden gemiddeld ook omvangrijker qua strekking. Steeds vaker werd gevraagd om inzage van alle dossiers die op een bepaald historisch fenomeen betrekking hebben, met inbegrip van de dossiers van personen die daarin een rol vervulden. Binnen deze categorie groeide speciaal het aantal verzoeken dat het functioneren van de BVD of van een van zijn voorlopers tot onderwerp had.

Deze verzoeken dienen te worden getoetst aan de Wet openbaarheid van bestuur. De veiligheid van de staat is krachtens deze wet een absolute uitzonderingsgrond. Bij de interpretatie van dat begrip worden de criteria gehanteerd die in de jurisprudentie van de Afdeling Rechtspraak van de Raad van State zijn ontwikkeld. Deze komen erop neer, dat gegevens die zicht kunnen geven op werkwijze, bronnen of actueel kennisniveau van de BVD, van inzage zijn uitgesloten. Correspondentie met buitenlandse zusterdiensten kan alleen dan worden vrijgegeven als de betrokken diensten daarmee instemmen.

Niettemin wordt altijd nagegaan, of documenten, waarin dergelijke gegevens voorkomen, door middel van doorhalingen en parafraseringen toch gedeeltelijk kunnen worden vrijgegeven. De aangegeven toetsing is zeer arbeidsintensief. Immers ieder op het verzoek betrekking hebbend document moet bladzijde

voor bladzijde worden beoordeeld en bewerkt, opdat zoveel mogelijk informatie toch kan worden vrijgegeven. In het algemeen konden dit soort verzoeken in goed overleg met de betrokken onderzoeker en naar diens tevredenheid worden afgewikkeld.

Inzage eigen dossier

50

Het aantal verzoeken om inzage van het eigen dossier bedroeg 221 en nam het laatste jaar een grote vlucht. Het betrof hier enerzijds verzoeken om ten aanzien van eventueel bij de BVD vastgelegde gegevens dezelfde rechten te doen gelden als de Wet persoonsregistraties aan de geregistreerde biedt. Anderzijds betrof het verzoeken om historische gegevens over de eigen persoon. Wat de eerste categorie betreft: de Wet persoonsregistraties is niet van toepassing op BVD-registraties en de Privacyregeling BVD sluit een recht op kennisneming uit. Datzelfde geldt voor het recht te weten of er bij de BVD wel of geen gegevens zijn vastgelegd. Overigens bevat de Privacyregeling BVD een strakke reglementering van alle registraties bij de Dienst.

De ratio van deze wettelijke regeling is dat door de wetenschap of er al dan niet gegevens over iemand zijn vastgelegd, die persoon zijn handelen daarop kan afstemmen, waardoor de veiligheid van de staat kan worden geschaad. Impliciet vraagt men immers naar een gegeven dat behoort tot het actuele kennisniveau van de Dienst. Toetsing van een dergelijk verzoek aan de in de Wet openbaarheid van bestuur genoemde uitzonderingsgrond "veiligheid van de staat" zou tot hetzelfde resultaat leiden.

Op dit moment loopt een groot aantal verzoeken dat tot deze categorie behoort. De meeste zijn ingediend via de Vereniging Voorkom Vernietiging, die als vertegenwoordiger voor verzoekers optreedt.

Een enkele keer is een positieve beschikking mogelijk. Het betreft dan echter nooit een in algemene termen geformuleerd inzageverzoek, maar een specifieke, op de persoon van de verzoeker betrekking hebbende, vraag over een historisch gegeven. Toestemming tot inzage is in dat geval mogelijk voor zover daardoor geen zicht kan worden verkregen op het actuele kennisniveau van de Dienst. In 1991 is dit zeven keer voorgekomen.

DE SCHONING VAN PERSOONSREGISTRATIES

Op basis van de Privacyregeling-BVD werden, na overleg met de vaste Commissie voor de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, uit de persoonsregistraties bij de Dienst al die gegevens verwijderd die niet langer noodzakelijk zijn voor de taakuitvoering. De hoofdregel daarbij was dat gegevens werden verwijderd van personen over wie gedurende de afgelopen

vijf jaar geen nieuwe informatie is vastgelegd. Een aantal categorieën personen dat voor de uitvoering van de diensttaak van bijzonder belang is, werd van deze hoofdregel uitgezonderd. Het gaat daarbij voornamelijk om personen die mogelijk betrokken zijn bij spionage-, terrorisme- of proliferatie-activiteiten en om personen naar wie een veiligheidsonderzoek is ingesteld.

De verwijderde gegevens zijn opgenomen in een apart bestand dat uitsluitend toegankelijk is voor de behandeling van klachten en verzoeken om informatie op grond van de Wet openbaarheid van bestuur. Dit bestand blijft tot eind 1993 bestaan. Daarna worden - uitzonderingen in verband met thans lopende gerechtelijke procedures daargelaten - uit het bestand die gegevens vernietigd die daar op grond van de archiefwetgeving voor in aanmerking komen. Welke gegevens dat zijn wordt bepaald aan de hand van een volgens algemeen geldende richtlijnen op te stellen vernietigingslijst. Deze lijst zal niet alleen betrekking hebben op persoonsgegevens maar op alle bij de BVD voorkomende archiefbescheiden. De Raad voor het Cultuurbeheer adviseert over de concept vernietigingslijst.

51

Het bestand van verwijderde persoonsgegevens blijft, ook nadat daaruit eind 1993 de daarvoor in aanmerking komende gegevens zijn vernietigd, bij de BVD bewaard. Eerst nadat de gegevens hun geheime karakter hebben verloren zullen ze worden overgebracht naar een algemene archiefbewaarplaats, waar zij op de gebruikelijke voorwaarden ter inzage zullen liggen. Namens de vaste Commissie zal een driemanschap toezicht houden op het verloop van de schoning van de persoonsregistraties bij de BVD.

HET PROJECT GESCHIEDSCHRIJVING BVD

Eind 1990 heeft een historicus, tevens ambtenaar van de Dienst, de opdracht gekregen om de geschiedenis van de Binnenlandse Veiligheidsdienst te beschrijven. Daarin behoort vooral de rol en het functioneren van de Dienst tijdens de Koude Oorlog aan de orde te komen. Het project zal resulteren in een "open" publicatie, die eind 1994 voltooid is.

Om het wetenschappelijk gehalte van de studie te bewaken is een begeleidingscommissie in het leven geroepen. Deze commissie wordt voorgezeten door prof. dr. J.C.H. Blom en bestaat verder uit de hoogleraren in de vaderlandse en/of contemporaine geschiedenis prof.dr. P.N.A. de Rooij, prof.dr. M.C. Brands en prof.dr. J.Th.M. Bank. Een ambtelijke begeleidingscommissie bewaakt de wettelijk verplichte geheimhouding van bronnen en modus operandi.

KLACHTENBEHANDELING

Personen die klachten hebben over het functioneren van de BVD kunnen zich wenden tot de minister van Binnenlandse Zaken of het hoofd van de BVD. De behandeling van een klacht vindt plaats volgens een interne departementale procedure.

Daarnaast kunnen klagers zich wenden tot een tweetal onafhankelijke klachtinstanties, te weten de vaste Commissie voor de inlichtingen- en veiligheidsdiensten en de Nationale ombudsman. Het is aan een klager om te kiezen tot welke instantie hij zich wil wenden. Met beide instanties zijn afspraken gemaakt die een klachtenbehandeling mogelijk maken die enerzijds voldoende recht doet aan de noodzaak voor de BVD om bepaalde zaken niet publiek te behandelen, en die anderzijds garandeert dat de klachtinstantie in staat is een klacht in volle omvang te onderzoeken. Beide krijgen alle informatie die relevant is om tot een afgewogen oordeel te komen over de aangevochten gedragingen. Bij de verstrekking van de informatie wordt aangegeven in hoeverre deze ook ter kennisneming van de klager mag komen. Dit wordt per geval gezien en vormt onderwerp van overleg met de klachtinstanties.

52

De klachten die over het optreden van de BVD werden ingebracht verschillen zeer van aard. Het aantal klachten was, gelet op de frequentie waarmee de Dienst met personen in contact treedt of informatie over hen inwint, buitengewoon klein. In 1991 verzocht de vaste Commissie drie maal om inlichtingen in verband met een klacht. De Nationale ombudsman deed dit twee maal. Negen klagers wendden zich rechtstreeks tot de minister van Binnenlandse Zaken of het hoofd van de BVD.

In 1991 deed zich naar het oordeel van de klachtinstanties geen geval voor waarin de Dienst zich onbehoorlijk heeft gedragen. De beide door de Nationale ombudsman in behandeling genomen klachten zijn nog niet afgehandeld.

COMMUNICATIEMIDDELEN TER ONDERSTEUNING VAN DE RELATIE MET INTERNE EN EXTERNE DOELGROEPEN

In het kader van de reorganisatie is er bij de BVD een afdeling Interne en Externe Betrekkingen opgericht. Deze nieuwe afdeling kreeg tot taak om het interne- en externe communicatiebeleid van de Dienst vorm te geven. In 1991 werd een begin gemaakt met het ontwikkelen van vaste communicatiekanalen ten behoeve van interne en externe doelgroepen.

MANAGEMENT EN ORGANISATIE

Organisatie-ontwikkeling

Na een grondige voorbereiding in het voorafgaande jaar bereikte het reorganisatieproces op 1 januari 1991 het moment waarop de Dienst zich in structureel opzicht essentieel vernieuwde en tot herinrichting van de werkprocessen kon overgaan. Belangrijke kenmerken van die processen zijn: een sterke oriëntatie op de te beschermen belangen, een flexibele inzet van mensen en middelen en een sterke gerichtheid op het leveren van concrete produkten.

Deze werkwijze wordt o.m. ondersteund door:

53

- * Een beperkt aantal hiërarchische niveaus (dienstleiding, directeur en afdelingshoofd) en een stelsel van op elkaar afgestemde verticale en horizontale overlegstructuren.
- * Een organisatiestructuur die elke medewerker een duidelijke organieke plaats biedt, maar waarin tegelijkertijd ruimte is voor een flexibele inzet van medewerkers, waardoor snel kan worden ingespeeld op maatschappelijke ontwikkelingen.
- * Integraal management, d.w.z. optimale decentralisatie van taken en bevoegdheden naar het lijnmanagement op de terreinen personeel, informatie, organisatie en financiën, ondersteund door kleine, professionele centrale eenheden.

Daartoe werd onder meer overgegaan tot de vorming van een directie, waarin alle functies op het gebied van managementadvisering alsmede die welke betrekking hebben op systeemontwikkeling, zijn ondergebracht. Beheer krijgt hiermee een plaats gelijkwaardig aan operationeel beleid.

Tevens is thans sturing mogelijk op de activiteiten van de Dienst. Daartoe wordt gebruik gemaakt van een intern ontwikkeld geautomatiseerd Bedrijfs Administratie Systeem. Hierdoor kan per diensttaak inzicht worden verkregen in de hoeveelheid tijd en capaciteit, die met de uitvoering daarvan is gemoeid. Verwezen moge worden naar bijlage 2.

Ondanks het feit dat vrij snel na aanvang van de reorganisatie in verband met de Golfcrisis van de Dienst een aanzienlijke krachtsinspanning werd vereist, kon deze inspanning worden geleverd zonder dat de eerste en belangrijkste fase van de reorganisatie daardoor noemenswaardige vertraging ondervond. Hoewel de reorganisatie volgens planning pas in 1994 zal zijn afgerond mag reeds nu al worden geconstateerd, dat de belangrijkste feilen die de oude organisatie eigen waren, zijn weggenomen, de flexibiliteit en de mogelijkheden tot interne sturing van activiteiten aanzienlijk zijn toegenomen en dat de kwaliteit van de dienstverlening - ook in de ogen van de afnemers van de produkten van de

Dienst - is verbeterd. Eveneens is duidelijk dat de afstemming van de door de Dienst geleverde informatie op de behoeften van de afnemers daarvan nog verbetering behoeft, evenals de scherpte van de geleverde adviezen. In de volgende fase van de reorganisatie zal dan ook bijzondere aandacht worden geschonken aan de verdere professionalisering van de medewerkers en het verder structureren van de externe contacten op alle niveaus van de Dienst.

PERSONELE GEVOLGEN VAN HET REORGANISATIEPROCES

54 De uitwerking van de nieuwe organisatie vergde in het verslagjaar op personeelsgebied vele activiteiten. Met name kregen individuele personeelsproblemen, die voortvloeiden uit de plaatsingen in de nieuwe organisatie, de nodige aandacht.

Zo werden door een speciaal ingestelde bezwarencommissie adviezen uitgebracht inzake bezwaren tegen plaatsingen. In alle gevallen waarin de commissie bezwaren gegrond verklaarde, werd gezocht naar mogelijkheden voor een andere plaatsing. In nagenoeg alle gevallen kon een andere plaatsing worden bewerkstelligd. De resterende gevallen zullen in 1992 afgerond worden.

Met de vormgeving van de nieuwe organisatie werden aanzienlijke vorderingen gemaakt met het realiseren van de functiebeschrijvingen. Bij de start van de reorganisatie aan het begin van 1991 bestond er slechts een overzicht van functie-informatie dat dienst deed bij de belangstellingsregistratie. In de loop van het jaar kwam voor bijna elke functie een functiebeschrijving tot stand. Vervolgens werd eind 1991 de functiewaardering uitgevoerd.

Er zijn thans nog 32 personen boven de sterkte geplaatst, maar in de meeste gevallen berust dat op een organisatorische noodzaak, of op individueel gemaakte afspraken. Het streven is erop gericht deze plaatsingen per 31-12-1993 tot nihil terug te brengen. Voor de realisatie van het plaatsingsplan bleek niet te vermijden dat ongeveer 135 mensen onder hun functierang geplaatst werden. Inmiddels is dat aantal teruggebracht tot 100. Tegen deze achtergrond gold een ziekteverzuim van 4,6% (excl. langdurig zieken: 3,4%)

HET DEPARTEMENT VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN DE BVD

De relatie tussen de BVD en het Ministerie werd het afgelopen jaar verder ontwikkeld. De Dienst heeft als onderdeel van het departement veel inhoudelijke en organisatorische raakvlakken met andere onderdelen van Binnenlandse Zaken. Het hoofd van de Dienst is lid van de departementale Bestuursraad die wekelijks onder leiding van de Secretaris-generaal bijeenkomt en heeft zitting in het Centraal Loopbaan Beraad (CLB).

Het plv. hoofd is lid van de Euroberaadgroep en de Beleidsgroep Informatievoorziening.

Het afgelopen jaar startte een project waarin de afstemming en samenwerking op verschillende niveaus tussen de Dienst en andere departementsonderdelen wordt bevorderd. Enkele inhoudelijke thema's werden geselecteerd, waarbij meerdere onderdelen van het departement, waaronder de BVD, betrokken zijn. Op die terreinen worden nadere werkafspraken tussen de departementsonderdelen gemaakt. Enkele onderwerpen die in dat kader aan de orde komen zijn:
informatievoorziening en -technologie, openbaar bestuur, Europese ontwikkelingen, minderheden en veiligheid (waaronder politie, rampenbestrijding en het Landelijk Coördinatie Centrum).

Ook op het terrein van de organisatie van het departement werd de samenwerking met de BVD geïntensiveerd. In dat kader leidde de uitvoering van het management development tot doorstroming van ambtenaren tussen de Dienst en de overige departementsonderdelen.

55

VORMING EN OPLEIDING

Na een zorgvuldige studie en inventarisatie van wensen en mogelijkheden werd inhoud gegeven aan een nieuwe opzet van bedrijfsopleidingen. Kernbegrippen in deze nieuwe opzet zijn: modulaire opzet, het stapsgewijs in kaart brengen van opleidingsbehoeften en de verdere ontwikkeling naar concrete leersituaties en keuzetrajecten. Het jaar 1992 zal gebruikt worden om het modulaire systeem op te bouwen en te implementeren in de nieuwe organisatie. De dienst besteedt structureel ongeveer 2,5% van het personeelsbudget aan opleidingen. Waar nodig zal gebruik worden gemaakt van externe expertise.

MOBILITEIT

Voor het goed functioneren van de Dienst is het mede van belang dat de mobiliteit van het personeel wordt gestimuleerd. Bij de ontwikkeling van het loopbaanbeleid, zoals dat ook bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken plaatsvindt, wordt aandacht geschonken aan de wenselijkheid om ook zeer specifieke functie-categorieën hierbij te betrekken. Naar verwachting zal de implementatie van het ontwikkelde loopbaanbeleid het "natuurlijke" onderscheid tussen binnen- en buitenfuncties doen vervagen. Overigens is de Dienst uiteraard volledig betrokken in het management development (MD) systeem van het Ministerie, zodat ook de mobiliteit buiten de Dienst aandacht krijgt.

Eind 1991 werd daadwerkelijk een begin gemaakt met de instroom van nieuw personeel, zoals dat in de reorganisatievoorstellen is voorzien. De advertenties leverden ruim 1100 reacties op.

De in- en uitstroom van personeel vertoonde gedurende het verslagjaar het volgende beeld:

Mutaties in 1991

54 ontslagen
10 indiensttredingen

Per eind 1991 bedroeg de personeelssterkte (in aantal personen) 582.

56 NIEUWBOUW

Ruim tien jaar geleden heeft de BVD aan de Rijksgebouwendienst kenbaar gemaakt dat de drie huidige panden (twee kantoorpanden en een garage met werkplaats) niet meer aan de eisen van de tijd voldeden. De panden waren en zijn in slechte staat, te krap en ongeschikt voor intensief en flexibel gebruik. De gespreide huisvesting staat bovendien een goede interne communicatie in de weg, en vormt tevens een belemmering voor het realiseren van een groot aantal nieuwe, noodzakelijke, technische en informatica-voorzieningen.

In Leidschendam wordt thans een pand gebouwd dat volledig aan alle noodzakelijke voorwaarden voldoet. Op 1 oktober 1991 sloeg de minister van Binnenlandse Zaken de eerste paal. Naar het zich nu laat aanzien zal dit gebouw op 1 oktober 1993 betrokken kunnen worden. De huidige locaties kunnen in dat geval uiterlijk op 31 december 1993 aan de Rijksgebouwendienst worden overgedragen.

FINANCIEEL KADER

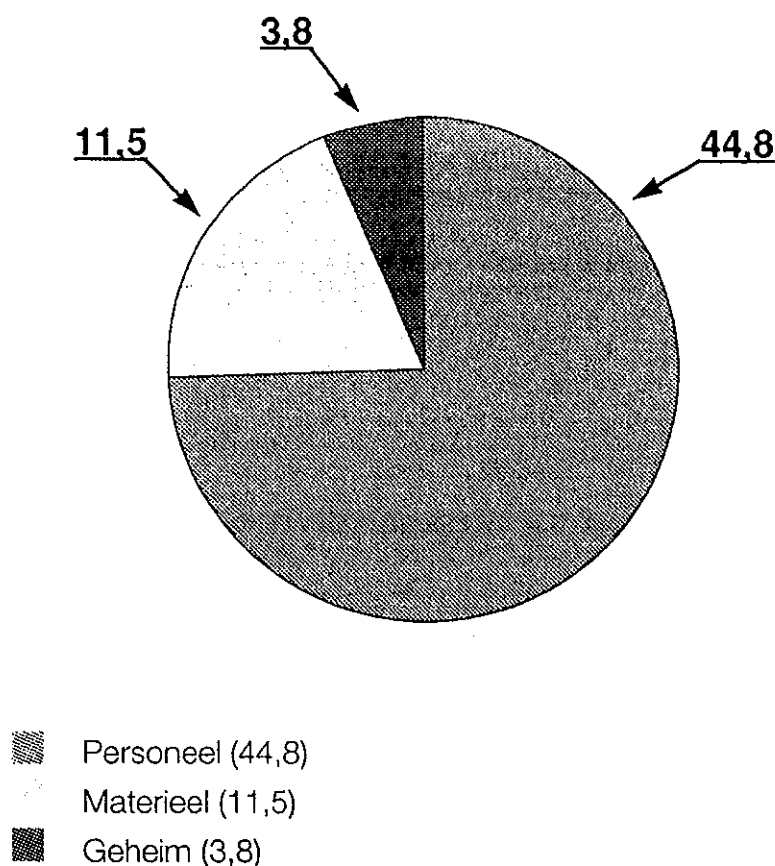
CONTROLE OP DE GEHEIME UITGAVEN

De BVD heeft jaarlijks de beschikking over een budget voor geheime uitgaven. Het toezicht op de rechtmatigheid en de doelmatigheid van die uitgaven is door de minister opgedragen aan de directeur van de Departementale Accountantsdienst (DAD) persoonlijk.

De directeur DAD voert deze controle eenmaal per twee jaar uit. Zijn accountantsrapport wordt vervolgens ter goedkeuring voorgelegd aan de President van de Algemene Rekenkamer. Zonodig geeft de directeur van de DAD, alsook het hoofd van de BVD, een nadere toelichting aan de President van de Algemene Rekenkamer. Laatstgenoemde heeft bovendien de mogelijkheid om de geheime uitgaven van de BVD aan de hand van operationele dossiers persoonlijk te controleren. Ook de President van de Algemene Rekenkamer voert deze controlerende activiteiten persoonlijk uit. De laatste controle vond plaats over de periode 1988 en 1989. Over dat tijdvak werd door de BVD een goedkeurende verklaring ontvangen. Voor medio 1992 zullen de uitgaven van 1990 en 1991 worden gecontroleerd.

57

Overzicht begrotingscijfers BVD 1991 in miljoenen guldens.

BIJLAGEN

Bijlage nr. 1. Kamerstukken c.a. inzake de BVD 1991

Bijlage nr. 2. Overzicht van Bestede uren aan risico's gedurende week 1 t/m 52
(1991)

Bijlage nr. 1

KAMERSTUKKEN C.A. INZAKE DE BVD 1991

1. Vaste Commissie voor de inlichtingen- en veiligheidsdiensten

21 819 Verslag van de vaste Commissie voor de inlichtingen- en veiligheidsdiensten over haar werkzaamheden (juli 1989-juli 1990)

nr. 6 Motie over de taken en aandachtsgebieden van de BVD.

nr. 7 Brief dd 8 april over openbaar overzicht van de risico's, de begrotingstoelichting en een jaarbericht. Vorming van een klankbordgroep en de stand van zaken mbt. de vertrouwensfuncties.

61

22 036 Verwijdering en vernietiging van dossiers van de Binnenlandse Veiligheidsdienst

nr. 1 Verslag van de vaste commissie voor de inlichtingen- en veiligheidsdiensten over de voorgenomen verwijdering en vernietiging van de BVD-dossiers.

22 373 Informantenwerving door de BVD

nr. 1 Verslag van overleg dd 30 oktober 1991 over het in contact treden van de BVD met een asielzoeker uit de Filippijnen.

nr. 2 Motie over de bevoegdheid van de BVD om zich te mengen in de binnenlandse situatie op de Filippijnen.

nr. 3 Motie over het feit dat asielzoekers zich in een uiterst kwetsbare positie bevinden en het daarom ongewenst is dat ze benaderd worden door de BVD.

nr. 4 Verslag van bijeenkomst dd 20 november 1991 waarbij de band van de ontmoeting tussen de asielzoeker uit de Filippijnen en een BVD- en een CIA-medewerker is bekeken.

nr. 5 Verslag overleg 21 november over de Quimpo-affaire.

22 463 Verslag van de vaste Commissie voor de inlichtingen- en veiligheidsdiensten over haar werkzaamheden (juli 1990- juli 1991)

nr. 1 Overzicht van de in de verslagperiode verrichte werkzaamheden (11 december 1991).

nr. 2 Brief dd 4 december 1991 over de samenwerking tussen de BVD en de Bijzondere Zaken Centrale (BZC) van de CRI inzake terrorisme-bestrijding.

2. De Rijksbegroting

Tweede Kamer der Staten-Generaal

21 800 Rijksbegroting voor het jaar 1991

Hoofdstuk VII Ministerie van Binnenlandse Zaken.

135a Voorlopig verslag van de vaste Commissie voor Binnenlandse Zaken en Hoge Colleges van Staat blz. 7.

135b Memorie van Antwoord blz. 13 en 14.

62 22 300 Rijksbegroting voor het jaar 1992

Hoofdstuk VII Ministerie van Binnenlandse Zaken.

nr. 1-3 Begroting van uitgaven en ontvangsten.

nr. 10 Amendement over de omvang van de BVD.

Hoofdstuk VI Ministerie van Justitie.

22 300 VI, nr. 6

Drugslijnen en infiltraties vanuit Suriname, brief van de Minister van Justitie aan de Tweede Kamer, 14-10-1991

Handelingen Eerste Kamer der Staten-Generaal

nr. 24 23 april 1991, blz. 787 ev.: Vernietiging van gegevens uit het BVD-archief en de inzage van PSP-gegevens voor historisch onderzoek.

3. Overige (Kamervragen e.d.)

Aanhangsel handelingen 1990-1991, nr. 372

Vragen gesteld door Willems over uitlatingen inzake evt. relaties BVD/Jungle commando Suriname (4 januari 1991).

Aanhangsel handelingen 1990-1991, nr. 472

Vragen gesteld door Willems en Lankhorst over een documentaire over een informant van de BVD (14 januari 1991).

Handelingen Tweede Kamer nr. 54, 26 februari 1991, blz. 3129 ev.

Mondelinge vragen gesteld door Willems over mogelijke samenwerking tussen de BVD en voormalige nazi's en collaborateurs.

Plenair Kamerdebat

Handelingen Tweede Kamer nr. 62, 14 maart 1991, blz. 3451-3501.

Aanhangsel handelingen 1990-1991, nr. 663

Vragen gesteld door Willems over de ontvreemding van het logboek van een Russische onderzeeër (5 april 1991).

Aanhangsel handelingen 1990-1991, nr. 537

Vragen gesteld door Stoffelen en Middel over PID'en en asielzoekers (10 april).

Aanhangsel handelingen 1990-1991, nr. 557

Vragen gesteld door Willems en Lankhorst over PID'en en asielzoekers (17 april 1991).

Aanhangsel handelingen 1990-1991, nr. 688

Vragen gesteld door Wiebenga over de voorzitter van de Algemene Palestijnse Arbeidersvereniging in Nederland, de heer I. Al-Baz (22 mei 1991).

Aanhangsel handelingen 1990-1991, nr. 689

Vragen gesteld door Lankhorst over de voorzitter van de Algemene Palestijnse Arbeidersvereniging in Nederland, de heer I. Al-Baz (24 mei 1991).

63

Aanhangsel handelingen 1991-1992, nr. 149

Vragen gesteld door Willems en Sipkes over contact tussen de BVD en een Palestijnse asielzoeker uit Libanon (18 oktober 1991).

Handelingen Tweede Kamer nr. 18, 31 oktober 1991, blz. 1008 ev.

Interpellatievragen gesteld door Willems over informantenwerving door de BVD, over de zaak Quimpo, asielzoeker uit de Filippijnen.

Handelingen Tweede Kamer nr. 19, 5 november 1991, blz. 1048- 1051.

Mondelinge vragen gesteld door Dijkstal, Willems en Scheltema-de Nie over de zaak Quimpo, asielzoeker uit de Filippijnen.

Aanhangsel handelingen 1991-1992, nr. 326

Vragen gesteld door Willems over PID'en en asielzoekers (15 november 1991).

Aanhangsel handelingen 1991-1992, nr. 341

Vragen gesteld door Willems over het verrichten van antecedentenonderzoeken door de BVD ten behoeve van bedrijven (3 december 1991).

Bijlage nr. 2

Democratische Rechtsorde

- 1 Bescherming democratische grondrechten en vrijheden
(De heimelijke of gewelddadige aantasting van grondwettelijke rechten van mensen in ons land door groepen of personen)
- 2 Ongestoord functioneren democratische processen
(Het realiseren van politieke doelen door het gebruik van geweld of het dreigen ermee)
- 3 Waarborgen integriteit overheidshandelen
De heimelijke ontregeling van de democratische besluitvorming door groepen of personen in ons land)
- 4 Misbruik technologie geautomatiseerde gegevensopslag
Het misbruik van technologische en geautomatiseerde gegevensopslag)

65

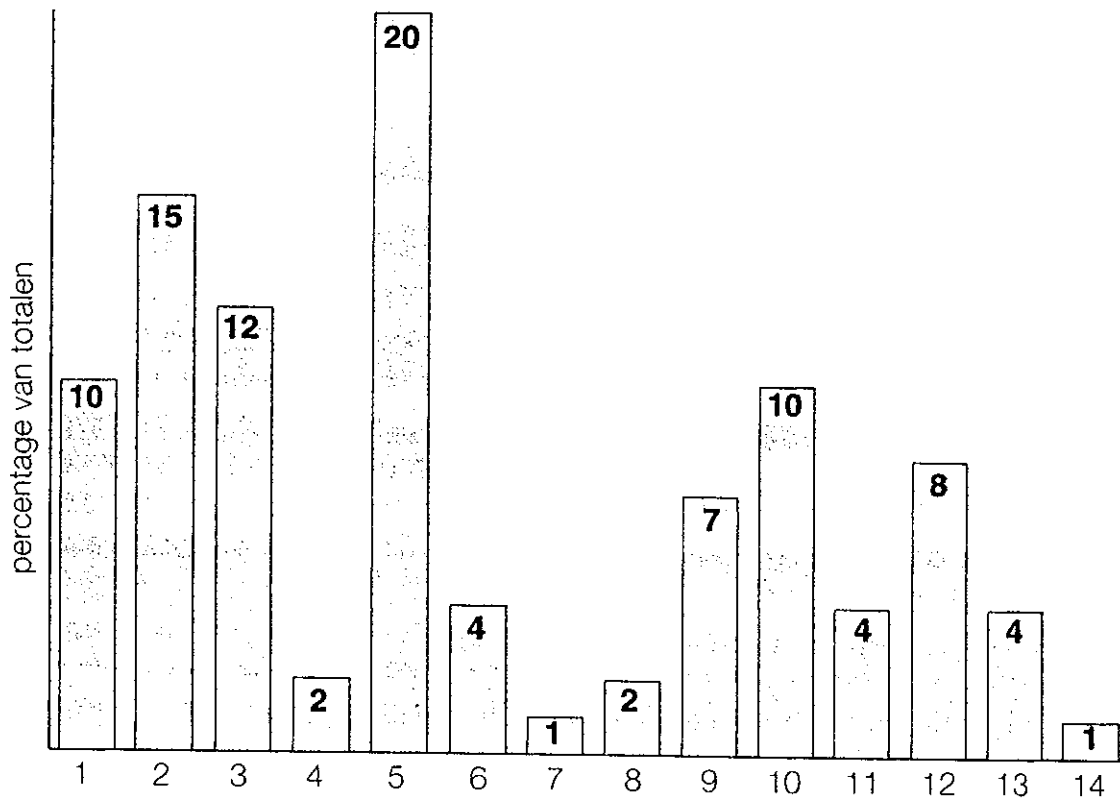
Veiligheid van de Staat

- 5 Kennisnemen staatsgeheimen
(Het kennisnemen door onbevoegden van gegevens waarvan de geheimhouding in het belang van de staat geboden is)
- 6 Ondernemen positie Nederland door aantasting belang ander land
(Het ondernemen van de internationale positie van Nederland door het niet tijdig onderkennen van inbreuken op legitieme belangen van andere landen)
- 7 Ontregeling democratische besluitvorming/uitvoering staatsgezag
(De heimelijke ontregeling van democratische besluitvorming of de legitieme uitvoering van het staatsgezag door buitenlandse mogendheden dan wel (inter)nationale organisaties)
- 8 Aantasting vrijheden inwoners Nederland door landen
(Het aantasten van grondrechtelijke vrijheden en rechten van inwoners van Nederland door buitenlandse mogendheden)
- 9 Oorlogsdreiging Golf
(GCT)
- 10 Basisbeveiligingszorg en Veiligheidsonderzoeken

Maatschappelijke en Economische aangelegenheden

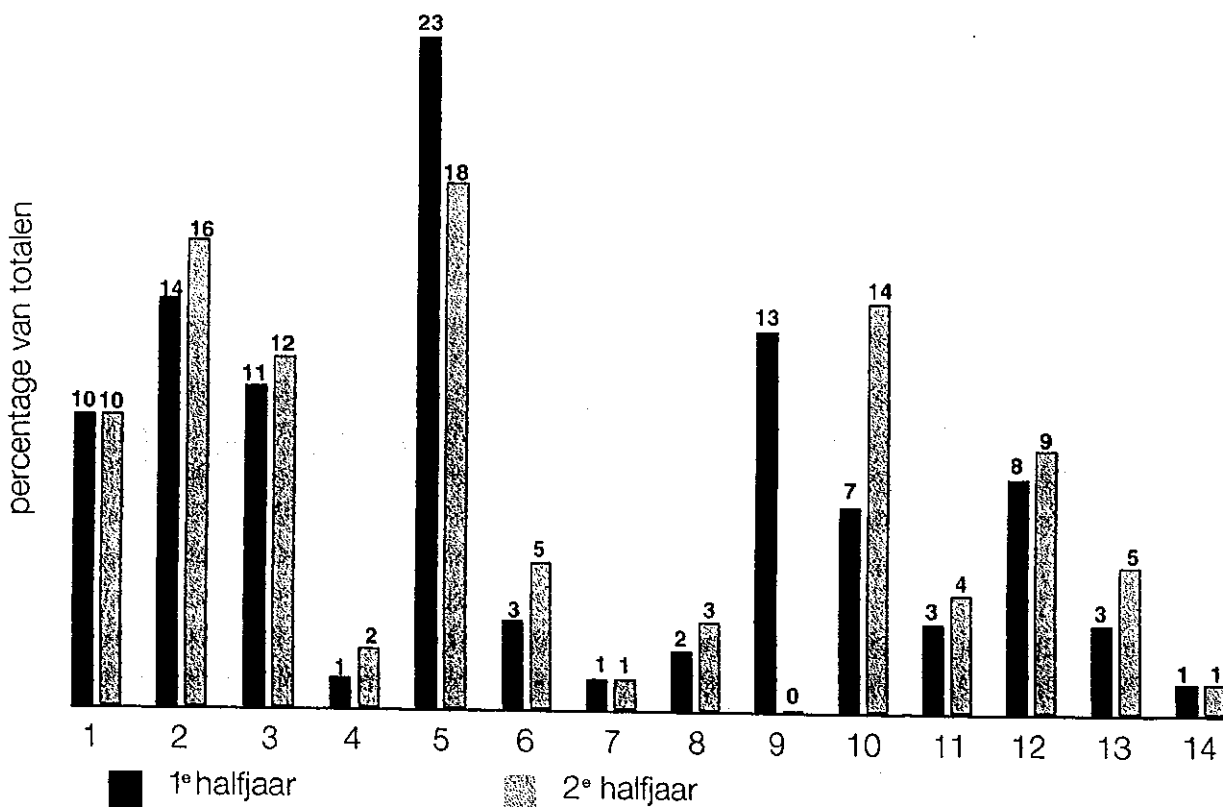
- 11 Vitaal
(Maatschappelijke relevante ontregeling van economische bedrijvigheid)
- 12 Proliferatie
(Aantasting v.d. kwaliteit v.d. economische bedrijvigheid door proliferatie)
- 13 Concurrerend vermogen
(Oneigenlijke aantasting van de economische bedrijvigheid)
- 14 Disrupties
(Ontregeling maatschappelijk leven)

Overzicht van in 1991 totaal bestede tijd aan risico-beheersing en onzekerheidsreductie, gerelateerd aan de uit de kernbelangen voortvloeiende risico's (Inclusief de bijdrage i.v.m. de golfcrisis).

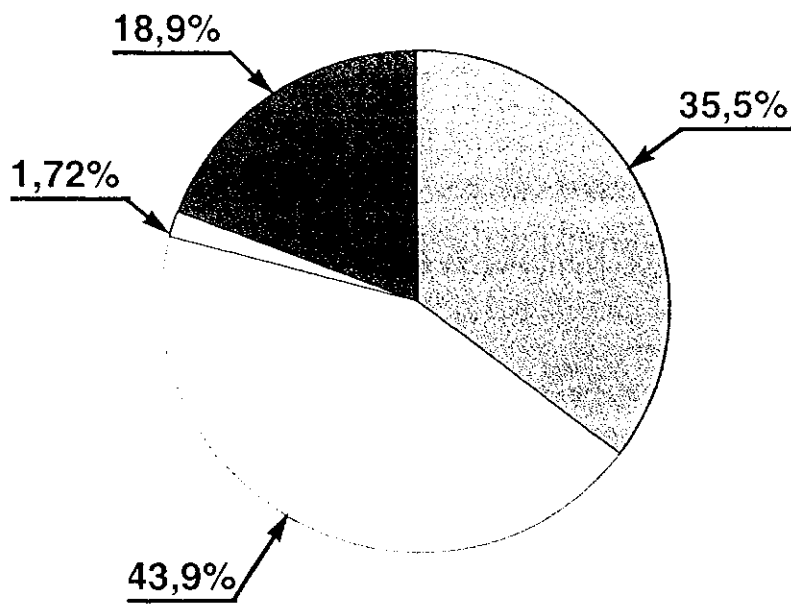

Overzicht van in 1991 bestede tijd vergelijking 1^e halfjaar- 2^e halfjaar aan risico-beheersing en onzekerheidsreductie gerelateerd aan de uit de kernbelangen voortvloeiende risico's.

De bijdrage i.v.m. de golfcrisis beperkte zich tot het 1^e halfjaar.

Verhouding totale tijdsbesteding BVD-personeel in hoofdgroepen gedurende 1991

67

Risico-beheersing en onzekerheidsreductie (35,5%)

Ondersteunende processen (43,9%)

■ Improductief (verlof, studie-verlof, ziekteverzuim etc.) (18,9%)

□ Conditionerende projecten (1,72%)